

בעזהש"ת

חשבת דרכי

שיחות

הרב אהרן מנחם ארלנגר שליט"א

שיעורי הכנה
לחג הפסח

גליון י"ז • ניסן תשפ"ג

זמני ומיקום השיעורים

שיעור בספר חובת הלבבות

יום ב' בשעה 21:45 בית משפחת גוטליב רחוב צירלון 28 בני ברק

שיעור בספר מסילת ישרים

יום ג' (אחת לשבועיים) בשעה 21:00 בית משפחת גומבו רחוב שרי ישראל 7 ירושלים

שיעור דו שבועי לבחורים

יום ג' (אחת לשבועיים) בשעה 22:30 בית המדרש מעיני ישראל רחוב אלעזר המכבי 3 ירושלים

לבקשת רבים,
צירפנו את השיעורים
'ידעתם כי אני ה'
'ו'זשמרתם את המצות'
מגיליון פסח של שנה שעברה.

כל הזכויות שמורות
למערכת 'חשבתי דרכי'
רחוב בלוי 8 בני ברק

להערות והארות, והצעות לייעול
ניתן לפנות בדוא"ל:
chishavtideerchy@gmail.com

לקבלת הגליון בדוא"ל מידי חודש בחדשו,
ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

האזנה לשיעורי הרב ארלנגר שליט"א
בטלפון: 072-3324300
או במערכת שע"י קול הלשון: 073-2951550

'ראש כל מועדות'

שיעור הכנה לפסח - שיעור ראשון

(נאמור בשנת תשע"ט)

﴿﴾ חשיבות יסוד ענין יציאת מצרים בתורה ﴿﴾

חמישים פעמים נזכר ענין יציאת מצרים בתורה, זה די והותר בשביל להבין את גודל המשמעות שיש ליציאת מצרים בתורה, וכמה וכמה מצוות בתורה הם זכר ליציאת מצרים, עד שאפשר לומר שהציר המרכזי בתורה הוא יציאת מצרים.

לא פחות מזה, ניתן להבחין גם במילים הכי משמעותיות בתורה (שמות כ, ט) 'אנכי ה' אלקיך', שהקב"ה ממשיך ואומר שם 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים', והמפרשים (כלי יקר טז) אכן תמהים שם מדוע כתוב 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא 'אשר בראתיך'. ועל כל פנים, זהו עוד צד לעניין המופלא הזה, שהציר המרכזי בתורה הוא יציאת מצרים.

כמו כן בסיום התורה, בפסוקים האחרונים שמשה רבינו כתב בדמע מפי הגבורה (עי' צ"צ טו), אומרת התורה כך (דברים לה, י"א) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים, לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו. הקב"ה משבח את מעלת משה רבינו, אשר ידעו ה' פנים אל פנים, בכך שמדריגת הנבואה שלו היא נעלית יותר מכל שאר הנביאים, וממשיך לשבחו על הניסים הגדולים שבאו על ידו ביציאת מצרים (ראה רמב"ן טז) לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו.

מכל הנזכר, רואים עד כמה יציאת מצרים הינה עניין מאד מרכזי בתורה, ובפרט שמהפסוקים בפרשת לך לך (בלאשית טו, יג-ד): ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, מובן לכל בר דעת, ששעבוד מצרים אינו איזה שהוא

תקר (פנ"י) או תקלה שקרתה במהלך הדורות, הכל צפוי ומתוכנן מראש, וכמו שהאר"י בזה המהר"ל (גבורות ה' הקדמה שניה).

אם כן אפוא, צריך להבין היטב מהו עניין יציאת מצרים, ומה היא יציאת מצרים - כהיום הזה, ואיך העבודה שלנו ביחס ליציאת מצרים, על ידי המועדים - שלושת הרגלים.

קדושת המועדים תלויה בישראל

הקב"ה ברא את הבריאה בשלוש בחינות הנקראות עולם שנה נפש. כמו כן העבודה פועלת בשלושה מישורים אלו, במקום, בזמן ובנפשות. אלו הגשרים שעליהם עומד העולם ועליהם מושתתת התורה. ב'עולם' זהו מקום ארץ ישראל ביחס לחוץ לארץ, או ירושלים ביחס לשאר הערים וכדומה. ב'נפש' זה נפשות ישראל ביחס לאומות, או כהנים ולווים ביחס לישראלים וכן הלאה. ב'שנה' זה הבחירה של הזמנים, שבתות ומועדים ביחס לימי החול. השבת היא קודש, בשבת הבריאה כולה עולה למעלה, ומגיעה למקום עליון. בימות החול אדם מרגיש בנפשו ריחוק, הוא מרגיש את העולם הזה יותר, ואילו בשבתות העולם מתעלה והאדם יכול יותר להרגיש את מציאות ה', את הקדושה שבעולם, את אור נשמתו וכדומה.

חלק מהמתנות שהקב"ה נתן לנו זה המועדים. המועדים הם ענין שונה מהשבתות, כמו עניין תורה שבכתב ותורה שבעל פה, שתורה שבכתב היא חלקו של הקב"ה ותורה שבעל פה היא חלקו של האדם, אתערותא דלעילא ואתערותא דלתתא, כך יש גם שבת ויום טוב. בקידוש ובתפילות שבת נוסח הברכה הוא 'מקדש השבת' שהקב"ה מקדש את השבת, וכלשון הגמרא (פסחים ק"י) שבת דקביעא וקיימא, ופירש הרשב"ם שם: מששת ימי בראשית ואינה תלויה בקביעת החודש. אבל המועדים קדושתם תלויה בקידוש החודש על ידי ישראל, לכן אומרים בו 'מקדש ישראל והזמנים' ישראל דקדשינהו לזמנים. הקדושה באה מלמטה, לעם ישראל יש את הכח ואת היכולת לקדש את החודש ואת המועדים, וזה החלק שלנו בקידוש של הזמן.

ובאמת הכח הזה של חידוש הזמן הוא כח גדול מאד, שהקב"ה נטע במהות עם ישראל. ומכאן שני סוגי הקודש, הקודש של שבת והקודש של יום טוב. הקודש של שבת הוא מלמעלה והקודש של יום טוב הוא מלמטה.

ונראה שלכן המועדים הם כנגד אברהם יצחק ויעקב, כמובא בטור (א"ח ס"י ת"ז), פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, וסוכות כנגד יעקב. לפי שהמועדים תלויים בעם ישראל, ועם ישראל זה אברהם יצחק ויעקב, כי האבות הקדושים הם השורשים של האומה, אבות מכלל דאיכא תולדות (עפ"י ז"ק ג). ולכן במועדים שקדושתם תלויה בעם ישראל, מתחברים לה' על ידי כח האבות הקדושים שורשי האומה, ומגלים מציאות ה' בעולם, כמו שיבואר בעז"ה.

אנו חוזרים הרבה את דברי המדרש (תנחומא נשא טו) אמר רבי שמואל בר נחמן, בשעה שברא הקב"ה את העולם, נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים, כיון שעברו דורות הראשונים על ציוויו, מיד סילק הקב"ה שכינתו לרקיע ומרקיע לרקיע, עד שקיפל כל הדורות הראשונים הרשעים והעמיד אברהם, כיון שהעמיד אברהם סיגל מעשים טובים, ירד הקב"ה מרקיע שביעי לשישי, עמד יצחק ופשט צוארו על גבי המזבח, ירד משישי לחמישי וכו' עמד משה והורידה לארץ שנאמר (שמות י"ג, כ) וירד ה' על הר סיני.

שכינה בתחתונים זו מציאות שונה ממה שאנחנו רגילים ומרגישים, זו ראייה וחוויה אחרת. ותחילת ההופעה החוזרת של השכינה בעולם, היא על ידי האבות שהם התשתית לראשית האומה, ועל כן המועדים עניינם דומה לעניין האבות הקדושים. לא כמו שבת קודש שקדושתה קבועה, וכמו שהקב"ה ביחס לעצמו אין עוד מלבדו, הוא למעלה ושום דבר לא יכול לפגוע בשלטון שלו יתברך, כך שבת קדושתה היא קבועה ומוחלטת. מה שאין כן יום טוב קדושתו תלויה בעבודה שלנו מלמטה, ישראל קדשינהו לזמנים, כפי הבחירה שלנו בגילוי של ה'. אף שנצטוונו בתורה על קידוש שלוש רגלים, אבל השורש לקידוש הזה הוא אברהם יצחק ויעקב, מכח ישראל דקדשינהו לזמנים, מכח הפעולה שמלמטה למעלה.

למצוות המועדות נסמכה אזהרה על עבודה זרה

כאשר נשים לב בתורה, יש משהו מאד נפלא ומעניין. בשלושת המקומות שמוזכר בתורה ענין המועדים, התורה מקדימה קודם לכן אזהרה להתרחק מעבודה זרה. בפרשת משפטים כתוב (שמות כג, יג-יד) ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך, שלש רגלים תחוג לי בשנה וגו'. בפרשת כי תשא כתוב (שמות לה, ז-ח) אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור וגו'. ובפרשת אמור כתוב (ויקרא כג, לב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם, שמפסוק זה למדו חז"ל (סנהדרין עז). שבפרהסיא צריך למסור נפש אפילו על מצוה קלה, וסמכה התורה לזה (ספ כג, ב-ג) וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קודש אלה הם מועדי. מהפסוקים רואים אנו, שעניין המועדים עומד כנגד עבודה זרה, והדבר צריך ביאור.

אנחנו היום לא יכולים להבין מה זה עבודה זרה ובוודאי שאיננו מסוגלים להבין את היצר שבזה. אך יש לדעת שכפי הנראה היצר של עבודה זרה שהיה אז, זה לא כמו יצרא דעריות שעדיין יש לנו היום, זה היה משהו הרבה יותר חזק. החוויה שהיתה בזה, האפשרות הקלה להשתמש בעולמות העליונים. אין זה דבר פשוט כלל, לא בחינם התורה מזהירה שוב ושוב על עבודה זרה, ומיד במתן תורה התורה מזהירה על כך, כי זה היה משהו שאין לנו כלים לתאר, כמו שהגמרא (סנהדרין קב) אומרת, שמנשה אמר לרב אשי בחלום, אי הות התם, הות נקוט בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי, פירוש: אם היית בזמן שהיה יצר הרע של עבודה זרה בתקפו, היית מגביה את שולי גלימתך, כדי שתוכל לרוץ מהרה, והיית רץ אחרי לעבוד עבודה זרה, אלו הם דברים שאי אפשר לתאר.

מה זה עבודה זרה ומה הבעיה בה. ראשית כל, כיון שאמרה התורה כך הוא, וכמאמר 'ולמה אין מערבין בה דבש, מפני שהתורה אמרה' (ספסא פיטוס הקטורה), אך בכל זאת יש בזה הסבר. העולם היום חכם בצורה שאי אפשר לתאר, לא כולם עוסקים בזה, אבל מי שקצת מתעסק יודע שהחכמה שיש היום בעולם היא עצומה ונפלאה. אולם כל החכמה היא בחומר של העולם, בטבעים של העולם, אבל בחלק הרוח של העולם איננו חכמים. גם גדולי החכמים היום, לא חכמים בחלק הרוח של העולם.

החכמה של פעם - חכמת קדם, היתה חכמה עליונה. הם ידעו להשתמש בסודות הבריאה, בשורשים של העולם. היה להם כח נפלא מאד, להכריח את העולמות העליונים לעשות את רצונם. וכנראה שזה היה לא רק תאוה של כסף וכבוד, אלא חשק נמרץ וחוויה גדולה מאד. אין כאן המקום לפתוח את הדבר הזה, מה גם שהדבר הזה צריך ביאור מאד מאד עמוק.

על כל פנים, החוויה הזאת של עבודה זרה, היא הרגשת היכולת של האדם - אלו הם דברים מזעזעים ונוראיים מה שאני הולך להגיד, אבל הם דברים פשוטים ברורים וכתובים - הקב"ה ברא את האדם כל כך 'בצלם אלקים עשה את האדם' (בראשית ט, ו), עד שאדם יכול להכריח את העליונים לגמרי ממש. הקב"ה נתן קוד סודי לאדם שהוא יכול להשתמש עם כל העולמות, להכריח את שרי מעלה ואת המלאכים, כי האדם הוא 'בצלמינו כדמותנו' (ס"ב, ט, ו), האדם הוא תשקיף של אלקים כביכול. והאנשים הקדמוניים שהיו חכמים מאד וידעו את הסודות, יכלו להשתמש בכח זה לגמרי. וכמובן, הקב"ה ברא זאת כך, שכביכול המלך גזר על עצמו, שהכח של האדם להשתמש בבריאה יהיה גם נגד רצונו יתברך ממש.

אמנם כאשר יש הופעה כל שהיא שאומרת שיש איזה שהוא כח מלבד הקב"ה, זו פגיעה במוחלטות של הקב"ה, זה פגם בשלטון האלוקי שהוא ללא מיצרים. וזה מה שהתורה מזהירה כל כך, שוב ושוב בכל מקום שזה נכנס, להיזהר ולהישמר מעבודה זרה. אפילו איסור כמו איסור חיתון עם הגויים, מפרשת התורה שהטעם הוא 'כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו אלהים אחרים' (דברים י, ד), כל התורה והנביאים מלאים מזה. ובאמת על המקום הזה ועל הדבר הזה, נשברו הרבה הרבה נפשות בכל הדורות.

קדושת המועדים התלויה בתחתונים עומדת כנגד עבודה זרה

ולכך עומד עניין המועדים לנגד עבודה זרה, כי המועדים קדושתם תלויה בתחתונים, והכח שלנו לקדש ולפעול כל כך בעליונים, זה עומד מול ההרחקה מעבודה זרה.

התרחקות מעבודה זרה משמעותה, הרחקה מנוכחות נוספת כביכול מלבד הקב"ה. אמנם אצלינו, שאנחנו בגופים עבים ורחוקים מחכמה, אם אדם נמשך

אחר חטא וקשה לו עם זה, הוא מסוגל לחטוא, אז כשהוא חוטא הוא אומר: אין ה'... הוא הסתבך, אז כנראה שאין ה'... כי זה לא יכול להיות; הרי אני רוצה, אז למה?? זה נובע מקטנות המצויה בדור שלנו הקטן מבחינה נפשית, ולא על זה אנו מדברים.

אך בדורות הקודמים כשהחכמה היתה גדולה מאד, אדם היה יודע ממציאות ה' ובכל זאת משתמש בכוחות העליונים, בחינה של יודעים ריבונם ומכוונים למרוד בו, וההתרחקות מזה היא כי הקב"ה רוצה שילכו אחריו בבלעדיות, וייחסו אליו את השלטון השלם והמלא של מציאותו בעולם, בלי שום פקפוק וכלי שום ריחוק. למרות שהוא בכבודו ובעצמו ברא ויצר את הכוחות האלה, הוא ברא זאת דווקא בצורה הזאת כדי שהאדם יתעצם באמונתו וידיעתו שה' הוא היחיד ואין זולתו.

לכן מובן מאד מדוע התורה מצווה כל כך להתרחק מעבודה זרה, בפרט לפני הציווי על המועדים, כי המועדים הם הכנגד של עבודה זרה. כלומר, שכאשר אנחנו נתחזק במועדים, שזה הכח שלנו לקדש את העולם, ישראל דקדשינהו לזמנים, על ידי זה נכיר את ה' יותר ויותר וכמו שיבואר בסייעתא דשמיא.

❧ קדושת המועדים קרובה יותר לאדם ❧

וכיון שקדושת המועדות באה ממטה למעלה, והיא תלויה בעם ישראל, לכן היא יכולה להיות יותר מורגשת. מה שאין כן בשבת, שהקדושה היא מלמעלה למטה, והעולמות עולים למעלה, אך למחרת הם יורדים למטה, ושוב חוזרים ימות החול. במועדים הקדושה יורדת למטה וקרובה יותר לאדם, לכן היא יכולה להיות יותר מורגשת.

בפרט שמתווסף לזה הקדושה של העלייה לרגל, שברגלים היו יכולים לראות, כמו שכתוב (שמות כג, י) שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה', ודרשו חז"ל (מגינה ג) יְרָאָה - יְרָאָה, כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו. מצות עליה לרגל נקראת 'מצוות ראייה' לראות את פני ה'. יהודי היה בא לבית המקדש, מביא קרבן, משתחוה ועומד מול ה', זה נקרא ראייה, זה נקרא מלשון ראייה. נכון שאי אפשר לראות

את ה' כמו שכתוב (שמות לג, כ) כי לא יראני האדם וחי, אבל הראייה היתה ראיית הלב והדעת, ראייה מורגשת ומוחלטת, מעין ניצוץ של נבואה.

במועדים יש את הכח נגד עבודה זרה, אף שלכאורה איזה קשר יש לנו היום עם עבודה זרה, מסביר הבעש"ט הקדוש - ודבריו הם כמעט פשוטם של דברים - עבודה זרה זה כל ריחוק מההכרה בקב"ה, ובמועדים שעיקר העבודה של האדם זה בדעת שלו, שאדם יידע את ה'. כאשר האדם יודע את ה' בבירור, שזה בעצם הענין של סיפור יציאת מצרים כמפורש בתורה (שמות י, ב) למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי במ יודעתם כי אני ה', או ככתוב (שמות ט, יח) למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ וכן בשאר הפסוקים, שבכל מכה ומכה התורה אומרת בכמה צורות ואופנים, שאתם תדעו, שפרעה יידע, שמצרים יידעו, שכולם ידעו כי אני ה' בקרב הארץ. הידיעה והחיבור, הדביקות הפשוטה שאדם רואה את הדבר, זה הראייה שקורית במועדים, וכל אדם כאשר הוא רואה את המלך, שוב לא שייך אצלו שום עבודה זרה ושום ריחוק מה'.

🌀 המועדים מביאים לדעת את ה' ההיפך מענין עבודה זרה 🌀

השתמשנו במילה 'עבודה זרה' שוב ושוב, כי התורה אומרת כך, אבל באמת כל חטא וחטא יש בו ענין עבודה זרה, ולדוגמא כמו שאמרו חז"ל (וזה"ק מ"א טז: ועוד) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, וכן אמרו גם על כל מי שיש בו גסות הרוח (סוטה ד:) ובפירוש אמרו כן גם על המבזה את המועדות (פסחים ק"ט), והביאור בזה הוא לפי שהחטא בא מכח ההתרחקות מה', כתוצאה מההתרחקות שלו בא הכעס או גסות הרוח ושאר מרעין בישין, אבל כאשר אדם הוא קרוב לא יכול להיות שום דבר נוסף.

בנוסח ההגדה 'לא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם' כבר ביארנו בשנים קודמות את המכוון הפנימי בזה, שכאשר יש גילוי שכינה הבצק לא יכול להחמיץ. לא הכוונה לבצק הפיזי אלא לבצק הנפשי הרוחני. ההחמצה של השאור שבעיסה, שהוא החלק החומרי הגורם לאדם להתרחק, במקום של גילוי השכינה הוא אינו יכול להופיע ולכן במועדים שיש גילוי שכינה, זה הריחוק היותר גדול מעבודה זרה.

והריחוק מעבודה זרה, צריך להוליד באדם ראיית פני ה'. יהודי בא לבית המקדש והוא רואה, הראייה הזאת צריכה לחקוק באדם קביעות של מציאות ה', קביעות של דעת והכרה במציאות ה', בהנהגת ה', בשלטון ה' ושאינן שום כח נוסף חלילה בבריאה, וכל כח שיש זה ממנו בעצמו, והוא ברא ויצר ברצונו הכל.

ברצוני לחזור על סיפור שכבר הוזכר בעבר, הוא כמילתא דבדיחותא, אך יש בו מידע מאד חשוב. פעם פגש אותי זקן אחד, הוא היה זקן אשמאי ואפיקורס, וכך אמר לי באידיש: איך האב געלערנט אסאך שפינוזה (סופר מפורסם שר"י), און שפינוזה זאגט אז ניט גאט האט באשאפן דער וועלט! (-למדתי הרבה ספרי מחקר כפרניים הטוענים שלא אלקים ברא את העולם). הקב"ה שם מילה בפי ועניתי לו על אתר: נו, אויב ניט גאט האט באשאפן דער וועלט, אבער ווער עס האט באשאפן דער וועלט הער איז גאט! ... (-אם לא אלקים ברא את העולם, אבל מי שברא את העולם הוא אלקים! ...)) המכוון מזה לעניננו, שהנה לפעמים יש לאדם בעיה, אני... הוא... הוא מסתבך עם המידות שלו... לכן עליו לדעת בידיעה חדה ובהירה: אנחנו עובדים את מי שעשה את העולם וצווה את התורה!! אם משהו מתערבב וזה לא כל כך מסתדר לך, בסדר, תחליף לזה שם...

בכח המועדות, מציאות ה' נעשית ברורה לאדם בדרך של ראייה, לכן תמיד לפני המועדים הזכירה התורה את הענין של עבודה זרה, כי המקום הכי רחוק מעבודה זרה, זה המקום הכי קרוב ל'וידעתם כי אני ה'', והידיעה היא הכתר של הכרת הבורא. הדברים הללו מפורשים בתורה כל כך הרבה פעמים, הידיעה זה חיבור פנימי עמוק, הידיעה הפשוטה הזאת וההכרה הבהירה שבאה לישראל על ידי עשרת המכות וכמו שהאריך הרמב"ן בסוף פרשת בא, במועדים, הדבר הזה צריך להיכנס בלב ובנפש ולהתבסס באדם.

לכן צריך להתכונן לזה, להתפלל על זה ולבקש על זה, ולחוות את זה. אדם יתאר לעצמו שהוא בבית המקדש, בתפילות ובסעודות, הבהירות הזאת היא החקיקה היותר עמוקה בהכרת הבורא.

פסח כנגד אברהם אבינו

בפיוט (ונכן ולאמרתם, הגש"פ) אומרים 'בראש כל מועדות נשאת פסח', חג הפסח הוא כנגד אברהם אבינו, שהוא עקר עבודה זרה מהעולם, כמו שחז"ל (בר"ד לט, א)

א) אומרים שאברהם אבינו איחה את כל באי עולם אל ה', כמי שמאחה את הקרע. כי הגויים שעבדו עבודה זרה הם עשו קרע בבריאה, ואברהם אבינו חיבר בחזרה את כל החלקים הנפרדים. וכיון שחג הפסח הוא כנגד אברהם, פסח הוא הקוטב הנגדי של עבודה זרה, ואברהם הוא השורש של עם ישראל, ועליו הנביא אומר (ישעיה נא, ב) הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם.

זה גם הטעם שהתורה מצווה לצלות את קרבן פסח בשלימותו 'ראשו על כרעיו ועל קרבו' (שמות יב, ט), כמו שכתבו הראשונים (דעת זקנים לנעלי המוס), כדי שגם בשעת הצלייה זה ייראה כמו כבש של העבודה זרה שעבדו הגויים, ועל ידי זה יתרחק הנפשות מעבודה זרה. מקריבים לה' את המקום הזה שהתרחק, המקום של מצרים וערוות הארץ, המקום של 'מי ה' אשר אשמע בקולו' (שמות ה, ב), בקרבן פסח מקריבים את המקום שבו הם טעו והלכו רחוק מאור פני מלך חיים.

חזרנו פעמים רבות על מאמרו של החידושי הרי"ם (פרי וראש נדביר הרמב"ם), שהנה בעשרה מאמרות נברא העולם, ועל ידי עשר מכות נעשה מעשרה מאמרות עשרת הדברות. זאת אומרת, שעד אז היה העולם שנברא בעשרה מאמרות, באופן שהקדושה לא היתה גלויה בו, עד שהשכינה הוצרכה להסתלק מהארץ כנ"ל, אך על ידי עשרת המכות, עשה הקב"ה שינוי ושדרוג (טרנספורמציה), שינוי במהות הפנימית כביכול של עשרת הספירות, וזה התגלה והופיע בעשרת הדברות. ועשרת הדברות הם לעם ישראל בלבד, למרות שכל העולם ראה והרגיש את מתן תורה, אבל מי נושא את הדבר הגדול הזה, רק עם ישראל.

הקב"ה אמר לאברהם אבינו (בראשית טו, יג) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך, בחז"ל משמע שיש בזה סוג של עונש (פדר"א ריש פמ"ט), אבל לאחר מעשה רואים שהכל היה מכוון, שעל ידי אברהם אבינו ירדו למצרים, ואחר כך כשהוציאם ה' ביד חזקה ובזרוע נטויה, תהיה הרחקה מופלגת לאילי מצרים, שהם המקום היותר רחוק מגילוי שכינה.

וכמובן שהשלימות של כל הסיפור הזה היא במתן תורה, ששם מתקיים התכלית שאמר הקב"ה (שמות ג, ט) וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, וזהו ענין חג השבועות. חג הסוכות הוא החג של החסייה בצל ה', שזה דרגה נוספת של מעין עולם הבא שצדיקים

יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, חג של אהבה ויראה ודביקות, החל מראש השנה ואחר כך יום הכיפורים וכל הדרגות האלה, עד שמחת תורה שמתגלה איך שכל העולמות תלויים בנו, ואין כאן המקום להאריך בעניינם.

דברנו עד כה על מהותם של מועדי ה', שהיסוד בהם הכרת הבורא, 'רְאָה - רְאָה' כאמור לעיל, וממילא מובן מאד למה התורה מייחסת את 'אנכי ה' אלקיך' ל'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' ולא לבריאת העולם. ומדוע כשהתורה מדברת במעלת משה רבינו, היא מדגישה ואומרת (דברים לה, יב) לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו, שבא לומר שמשה לקח את המקום של העבודה זרה, דהיינו ההיתכנות - מלשון יתכן - למציאות של עבודה זרה, ודחה אותו עד למקום שזה לא יתכן.

השייכות שלנו לריחוק מעבודה זרה

העבודה שלנו בעת הזאת, להתרחק מעבודה זרה, זה לא העבודה זרה שעובדים, אי שם בהודו... זה עבודה זרה שעובדים פה! מי שמעיין קצת בספרים, רואה שחמץ רומז לגאווה. חלילה שהדבר הזה יהפוך להיות איזשהו סמל, אלו הם דברי אמת, ואם אומרים שחמץ רומז לגאווה כי צריך לומר 'ווארטים' (פּרפּרלאַט ומאמרים נאים) בליל הסדר... אוי ואבוי! הגאווה זה אנחנו! גאווה זה לא רק שמישהו מתגאה על מישהו, שאדם שוכח את ה' זה גאווה! אמנם לא גאווה גסה, רק גאווה דקה הנובעת מהשאור שבעיסה.

לעתיד לבוא, כאשר יעביר ה' את רוח הטומאה מן הארץ, אדם יראה בכל פרט את כח ה' המהווה אותו. כתוב בקדושת לוי (קדושות לפורים קדושה ב) ובדגל מחנה אפרים (פרשת נז, דרשת שנה"ג) מה הכוונה במאמר (מה סא) מצוות בטלות לעתיד לבוא, שלא נצטרך לציווי, כי כל אחד ירגיש שצריך לשים תפילין, זה יהיה מורגש, וכאשר יהיה עליו להביא תרומה, הוא ירגיש שיש פה משהו שלא שלו, משהו שצריך לתנו לכהן - לה', וכמו שהחושנים יודעים את עצמם, העין רואה והאוזן שומעת בלי הכנה, כך המצוות יהיו חיות הנפש וכל האיברים יידעו את עצמם כמו חושנים. על זה אנו אומרים, שמי שחושב שעבודה זרה או גאווה זה שם, הוא לא מבין על מה מדברים. ויותר טוב שקודם כל יבין את ענין יציאת מצרים כפשוטה, שילמד היטב את דברי הרמב"ן (סו"פ ב"ב 63) שעל ידי יציאת מצרים

ראו שה' משגיח בתחתונים והוא בעל היכולת ושיש נבואה וכו'. ובכל מקרה ודאי האמת היא כך ואסור לסור מהפשטות! חייבים לדעת את דברי הרמב"ן בפשיטות גדולה. [היות וכבר עסקנו בדברי הרמב"ן כל כך הרבה שנים, על כן איני מוצא לנכון ללמוד זאת ברבים, אבל כל אחד לעצמו, ודאי ילמד שוב את הדברים הפשוטים ויתבונן בהם].

🌀 להוסיף מחשבה ודעת בקיום מצוות הפסח 🌀

כעת נגש להקבלה של הדברים, לענין עבודה זרה נקרא 'חמץ' ולענין הקדושה וגילוי ה' נקרא 'מצה'. החמץ זה התפיחה של הדגן, שזה ההיסח הדעת של העולם הזה, התפיחה הזאת גורמת לדגן להיעשות מציאות בפני עצמו, והתורה מצווה עלינו לבער את החמץ. את החמץ הפיזי בודקים לאור נר גשמי, אבל את החמץ שבנפש בודקים לאור נר ה' נשמת אדם.

כך במשך הימים שנותרו עד יום טוב, בהם עוסקים ישראל קדושים במצות ביעור חמץ, יש זמן לחשוב את המחשבות האלה. הנקיין, הביעור והשריפה, אפשר לעשות הכל עם דעת, ואז כשגומרים להזיז את החמץ החוצה, מזיזים יחד עם זאת את ההיסח הדעת, את השכחה ואת הראייה המבולבלת, את ה'שפינוזה זאגט...' חלילה לנו מזה, אך כאשר אדם לא צועק: ה' הוא האלקים! הוא גם כך. אנחנו יש לנו ציצית ותפילין ואנחנו שוכחים, זה גם סוג של ריחוק. לכן האדם לאט לאט בודק את החמץ ומבערו, בבדיקה והביטול הוא בעצם אומר שאינו חפץ בזה; איני רוצה חמץ! אני מואס בזה ומבטל זאת כעפרא דארעא.

אחר כך יש את הענין של המצה. מצה זה לחם, אין תינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן (נרכות מ), בספרים פירשו שזה מדבר על מצה, שעל ידי אכילתה בדעת בא האדם להכרה בה'. חז"ל (ווס"ק מ"ב קפג) אומרים שהמצה היא מאכל האמונה, מאכל הרפואה, בודאי הכוונה לרפואת הנפש, כי הנפש מצד עצמה נוטה לחומר, וזה מרפא אותה.

מצה נקראת לחם עוני (דברים טו, ג) הפירוש הפשוט שזה בלי תוספות, בלי מלח ובלי צימוקים. אבל הפירוש הפנימי הוא 'לחם עוני' שעונים עליו דברים הרבה (פסחים לו), גוף האדם אוכל את גוף המצה, אבל הנפש אוכלת את ה'עונים עליו דברים הרבה'. לכן צריך שאדם יענה על הלחם דברים הרבה ויכוון בהם.

בשעה שאדם אופה או קונה את המצות, יחשוב רגע אחד קודם מה הסיפור של המצה. האלשיך הקדוש (פורט משה פרשת שלח ד"ה ויאמר) מבאר את הנאמר בפרשת ציצית (צמדבר טו, לג) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה', שלכאורה יש להבין היאך הציצית מזכירה את כל מצוות ה'. הוא מבאר כך, שהנה אם אדם יקשור סתם משהו על אצבעו, זה לא יזכיר לו כלום, אבל אם הוא חפץ לזכור משהו, ואז הוא קושר משהו על האצבע, וודאי שזה יזכיר לו. כך בציצית אם הוא חושב למה הוא קושר, יש לזה משמעות, אך אם הוא לא חושב למה הוא קושר, זה לא יזכיר לו כלום.

אותו דבר כאשר אדם יאפה או יקנה את המצות הוא יחשוב מה שהוא עושה, או כשהוא מנקה, הוא יחשוב על זה, יחזור בתשובה וכו', ואז יש סיכוי שהמחשבה תבוא אליו שוב. זה לחם עוני שעונים עליו דברים הרבה, כאשר עונים על המצות את כל המחשבות והמילים הללו, ואחר כך אוכלים את המצות, אזי הרוח הקדושה העליונה שבמצות, הרוח של העונים עליו דברים הרבה נכנסת בנשמה, וההכרה של האדם, הענין של אברהם אבינו והענין של פסח, נכנסים פתאום בנפש של האדם.

בהכרה זו ה'הגדת לבנך ביום ההוא לאמר' הוא אחר אצלו, ה'סיפור' יציאת מצרים אצלו, הוא מלשון ספיר. כתוב בתניא (פרק מו) בכל דור ודור ובכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא היום ממצרים, והיא יציאת נפש האלוקית ממאסר הגוף, כי מצרים זה הגבולות, ויהודי צריך לעבוד את ה' יתברך בלי גבול.

❦ בנח קדושת המועדים יכול אדם לחזק את הכרתו בקב"ה ❦

יש כל מיני רמות של הכרה, כאשר אדם מכיר את ה' - הכרת הנוכח בבהירות, אז העבודה לא קשה עליו אלא מתוקה לו. זה לא דברים שבאים ביום אחד, אבל במועדים כשיש הארה אלוקית רוחנית בימים הללו אדם יכול לזכות לדברים האלה. כמו שכתוב בכוזרי (מאמר ג' אות ה') שהמועדים הם כמו כשאדם אוכל ואחר זמן נעשה שוב רעב, כך המועדים הם כמו אור לנשמה, מפעם לפעם אוכלים, וכשרעבים צריכים שוב פעם כזה חג.

הלילה הקדוש הזה, זה הלילה של ביסוס האמונה, לכן אם אין לו בן אשתו שואלתו, ואם לאו הוא שואל את עצמו (ש"ע א"ח טעו ז), זה צריך לבוא בדרך של שאלה, בדרך של בירור לעומק. ולכן אחרי ליל הסדר אומרים 'שיר השירים', לפי שכאשר אדם מגיע לבירור הזה, הוא מתמלא אהבה גדולה מאד.

נזכיר כאן מאמר מאד יקר, שראיתי מכ"ק הגה"צ רבי מוט"ל זילבער מסטיטשין שליט"א, שהנה ידוע מחלוקת הראשונים מוני המצוות אם לחשב את 'אנכי ה' אלקיך' כמצווה או לא, אך בין כך ובין כך אין זה כתוב בדרך ציווי; אני מצווך שתאמין בי, אלא בתור הגדת המציאות 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', כלומר, כך היא המציאות. ומאחר שהמצווה הזאת נאמרה בצורה שזה כך, זה נותן כח לכל יהודי ויהודי, אפילו במקום הנמוך ביותר, שהמצוות המעשיות שיהודי פשוט מקיים, אפילו מצוה הכי פשוטה שהוא עושה, תגיע עד ריש כל דרגין. כי התורה קובעת שזו המציאות, זה לא ניתן לוויכוח; אתה יכול להיכלל בזה ואתה יכול ללכת לאן שאתה רוצה... אבל זו המציאות!

הדרגה הזאת לא באה לישראל בבת אחת, אחרי שהיו במצרים כעובר במעי אמו, אחר כך 'ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים' אט אט הקומה הרוחנית נכנסת בתוך בני ישראל, ואז בלילה הקדוש זכו למורא גדול זה גילוי שכינה, השלימות של זה קרתה במתן תורה, שאז הגיע הקב"ה למקום שהוא תקוות כל העולמות, ועם ישראל למטה הגיעו לחירות מוחלטת, חירות ממלאך המוות, אלא שבלייל שימורים גילוי השכינה בא בכמין הבזק, אבל אחר כך כשנטהרו עוד יום ועוד יום זכו להגיע לשלימות, שישראל הם תכלית הבריאה.

אם בעיני ה' יכשר, נסכם כך את הדברים, כמו שאדם עובד עבודה זרה יש לו אפשרות לשחק עם העולמות העליונים וזה עובד, כך אומר הקב"ה לישראל, אני אתן לכם מצוות מעשיות, שימו תפילין שימו ציצית, אתם כן יודעים אתם לא יודעים, זה חייב לעבוד! המצוות מעשיות של היהודי הכי פשוט נוגעים עד שער החמישים ממש! וזה 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ומיד סמך לזה 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני', וכמה שאדם מתרחק מאלהים אחרים הוא יכול לזכות לאנכי ה' אלקיך, וכמה שהוא זוכה לאנכי ה' אלקיך, דהיינו שהוא דבק בזה, וכמו שכתוב (דברים ז, ט) והשבות אל לבבך שוב פעם ושוב

פעם כך הוא הולך ומתרחק מאלהים אחרים, עד שהוא מסיר לגמרי את המציאות הזאת ואת הנוכחות הזאת מהנפש שלו, ואזי הוא זוכה באמת לצאת ממצרים.

השי"ת יזכה אותנו לקיים את המצוות ואת החג הזה בדיצה, פסחא והלילא פקע איגרא (פסחים פה:), שזה ישבור את הגג, את המחיצה הזאת המפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, והעליונים והתחתונים יהיו יחד, וכדברי המדרש (שמו"ר יב, א) כשבקש ליתן התורה ביטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים ואני המתחיל.

טעמו וראו כי טוב ה'

'ועבשיו קרבנו המקום לעבודתו'

שיעור הכנה לפסח - שיעור שני

(נאמר בערב פסח תשע"ט)

🌀 הלילה בו מעבירים את האמונה הפנימית לדורות הבאים 🌀

בשיעור הקודם, דובר על הקשר הישיר שבין ההרחקה שהתורה מזהירה להתרחק מעבודה זרה, לבין קדושת המועדות שהיא המביאה את האדם אל ההיפך הגמור. בפרט יום טוב פסח, המכוון כנגד אברהם אבינו, שהוא היה ראש למאמינים וראש לעוקרי עבודה זרה מן העולם. יציאת מצרים וקדושת חג הפסח באים לקרב את היהודי לאמונה ודעת את ה', כמו שהתורה חוזרת ואומרת שוב ושוב וידעתם כי אני ה' (שמות ג, 1; שם ג, 3), למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (שם מ, יט) וכיוצא בזה. כעת ננסה בסייעתא דשמיא, לקחת את הדברים ולהמשיך איתם לעבודה הפרטית של חג הפסח בכלל ושל ליל הסדר בפרט.

ליל הסדר הוא הלילה המקודש ביותר מכל השנה, הוא הלילה שבו מעבירים לדור העתיד את המשך הקדושה. אין זה איזשהו 'ווארט חינוכי' של מחנך פלוני או אלמוני, שליל הסדר הוא ליל החינוך, אלו הם מילים קדושות שמשנה רבינו אמר אותם מפי הגבורה (שמות יג, ט) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר. כמה וכמה תקנות תקנו חז"ל (ראה פסחים קטו. ונלש"י ורשב"א, ושם קיד-קטו). בשביל להתמיהה התינוקות כדי שישאלו, שעל ידי זה ימשך ליבם לקבל את הדברים (גדך פקודין מ"ע כא, חלק הממשנה א' ג). זאת אומרת שהלילה הקדוש הזה בא להעביר את נקודת הלב של האמונה הפנימית והיוקדת של כל איש ישראל הלאה לדור העתיד.

אם אין לו בן, אשתו שואלתו, ואם לאו, הוא שואל את עצמו (א"ח טעג, 1; ומקורו במכילתא שבוואל פנה"מ להרמב"ם מ"ע קטו), ומה הדין מי שאין לו עצמו? ... אדם צריך ליישם אצל עצמו - עצמו... התורה מצווה (שמות יג, ט) והיה כי ישאלך בנך מחר

לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים, וכתוב (דברים ו, ט) מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלקינו אתכם.

כללות מצוות התורה להתרחק מענין החמץ ולהתקרב לענין המצה

במבט שטחי, המצוות הם נפרדות ומחולקות זו מזו. יש איסור לעבוד עבודה זרה, ויש מצוה לייחד את ה'. אך האמת היא שכל המצוות כולם, הם כמו שהזוהר הקדוש (כ"ה ט"ז) מכנה כמה פעמים את המצוות בשם תרי"ג עיטין דאורייתא, שהם כולם עצות לדבוק באור פני מלך חיים.

וכמו במאכלים גשמיים שיש כמה וכמה מיני טעמים ותיבולים, יש מתוק ויש חמוץ יש מר ויש מלוח, כך בצורה הרוחנית של המצוות, ישנם כמה וכמה מיני טעמים, יש סגנון של שבת ויש של יום טוב, יש יראה ויש אהבה, יש הכנעה ויש רוממות, וכל המצוות כולם תכליתם היא הדביקות בקב"ה, אלא שהכלים הם שונים, וכל כלי וכלי של כל אדם ואדם תלוי בדרגה שלו ובתיקון שלו. כאשר ישלים כל אחד ואחד את הראוי לו, יבוא העולם על תיקונו, ואז ייעשה כל אחד כעין אספקלריה של התורה, דהיינו שכל אחד יקבל אור מחלקו המיוחד לו בתורה, וכל התורה כולה תתפרש לו באספקלריה המיוחדת שלו.

לכן אף שבפשטות נראה שיש ריבוי מצוות, מצוה של ביעור חמץ ומצוה של אכילת מצה, מצוה של איסור עבודה זרה ומצוה של דביקות בה', אבל באמת הפנימית, כל העולם הולך לקראת הדביקות בה', וזהו התפקיד שלנו - עם ישראל, להביא את העולם כולו לתיקון הראוי, עד שכל העולם כולו, וכל אחד ואחד במה שתלוי בו, יתרחקו מחמץ ויתקרבו למצה. ומשמעות הדברים הם כפי הידוע מכבר שחמץ הוא מלשון (תהלים ע"א, ד) אלקי פלטיני מיד רשע מכף מעול וחומץ, וכן מצינו בגמרא (ר"ס ג) 'כאן קודם שהחמיץ כאן לאחר שהחמיץ' רואים שקלקול החטא מכונה בשם חומץ, וכן מצינו בגמרא (ברכות י"א) שהיצר הרע מכונה בשם 'שאור שבעיסה', ואילו המצה רומזת להיפך הגמור, היא נקראת לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה (פסחים קט"ו), ובזוהר הקדוש (ט"ז קפ"ג) מיכלא דמהימנותא, וכן מיכלא דאסוותא.

🌀 לחם שעונים עליו דברים הרבה 🌀

וצריך להבין לעבודה שלנו בלילה הקדוש ובשכוע הקדוש שבא לקראתינו לשלום, את הענין המופלא הזה של הפרישות מחמץ והדביקות במצה. איך אנחנו מעבירים את הדברים האלה אל תוכנו.

כאן צריך לחדד שוב, שעצם הריחוק מחמץ הוא ההתקרבות למצה, דהיינו לא כמו שאפשר לטעות שהיות ויש מצוה להתרחק מעבודה זרה, ישנה אפשרות לקיים מצוה זו מבלי לקיים מצות דביקות בה', אין זה כך, אלא המצוה היא לדבוק בה', ועבודה זרה היא הצד השני מהדביקות בה', ולכן צריך לעזוב את העבודה זרה. כמה שהוא עוזב זאת בצורה פנימית ושוורשית יותר, וכן כמה שהוא מבער את החמץ בצורה פנימית ושוורשית יותר, כך הוא יכול לזכות להתדבק בה'. כך שהמטרה הסופית של כל הענין היא האמונה שהקב"ה מצפה מאיתנו על ידי שנאכל את המצה 'ביז ס'וועט ווערן איינס... (עד שיתגלה האחד...) לאכול מצה בצורה כזאת שתפעל בתוכנו. שהמצה תעשה בנו מה שמצה צריכה לעשות.

זה נעשה על ידי שעונים על המצה דברים הרבה. נצייר לעצמינו, שכל מילה שאנחנו אומרים בהגדה היא נפש חיה. אומרים: 'הא לחמא עניא דאכלו אבהתנא...' 'מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו...', כל מילה שהוא אומר, הוא בולע לתוכו את המילים הקדושות הללו, והמילים האלה מאירות לו בפנים, כמו נפשות חיות... פתאום הוא מתחיל לצעוק ברחובות: מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ! הלילא פקע איגרא (פסחים פה:)
פירש רש"י (ספ): לקול המולת ההמון מההלל, דומין כאילו הגנין מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח, עכ"ל. זה הפירוש הפשוט, אך המשמעות הפנימית היא שההלל שבר את כל המחיצות כדברי העבודה ישראל (לפסח, גיבור הלאטון) 'וצריך בהלילא לרפוס איגרין, רצה לומר לשבור כל איגרין וכותלין שלא יצטרך עוד הקב"ה להשיגח מן החלונות, רק ונגלה כבוד ה' לעיני כל'. זה קורה באכילת לחם עוני, כאשר הדברים הרבה שנאמרו עליו זה כמו שצריך.

הבעל שם טוב הקדוש זי"ע כותב במכתבו הידוע (שמי צעש"ט אגרת סה), שבעת התפילה או לימוד התורה, כל האותיות מתקשרות זה בזה עד שנעשות מילה שלימה, כל אות שמחה עם חברתה, עד ששמחת חתן וכלה בגשמיות היא משל למה

שקורה בתפילה. אמת שהענין הזה צריך לימוד מיוחד, אך לפי דרכינו למדנו גודל פעולת האותיות.

נתאר לעצמינו, מה קורה כאשר המגיד הגדול או הרבי מלובלין אומרים את ההגדה, מה קורה אז בנפשות? ... ידוע הסיפור עם הריזי'נער, שנכנס פעם לעריכת ליל הסדר וביקש מכל המסובין על שולחנו, שלא יבלבלו אותו במחשבותיהם. למחרת כאשר ניסו שאר החסידים שלא זכו להשתתף בעריכת הסדר אצל הצדיק לברר מה היה בלילה הקדוש אצל הרבי, נוכחו לראות לתדהמתם שהמשתתפים אינם יודעים לספר כלום, רק דבר אחד, שמאז שהרבי ביקש שלא יבלבלוהו במחשבות זרות, התרכזו כולם במחשבת יחוד ה' כל כך עד שאינם יודעים כלום מכל מה שהיה שם... זה נקרא לחם עוני, המילים של הרבי נכנסו בהם ופעלו בהם מה שצריך.

הלחם עוני הקדוש הזה, כאשר אוכלים אותו כראוי, מצות אכילת מצה פועלת באדם דברים נוראים. כי המבטל מצות עשה של קרבן פסח חייב כרת, ואם כן מי שמקיים את מצוות הפסח כראוי זוכה לקצה האחרון של ההיפך מכרת, שהוא חיבור של כל החושים אל חי החיים ב"ה. כמו שכתב אדמוה"ז בעל התניא באגרת התשובה שלו (פסק ס), שנשמת ישראל היא כמו חבל עבה אשר שזור מתרי"ג חוטים דקים, שכל מצוה שמבטל נפסק החבל הדק השייך לאותה המצוה, אך כאשר נחתכים כל החוטים זהו כרת. ורוב מצוות עשה אין בהם כרת, והמבטלם חלילה הוא כמפסיק נימה אחת מתוך החבל, מלבד מצות פסח ומצות מילה שהם בכרת, וזה מלמד על להיפך, שהמקיים מצוות אלו כראוי זוכה לחיבור הכי גדול.

מתחיל בגנות ומסיים בשבח

חז"ל אומרים (פסחים קטז). מתחיל בגנות ומסיים בשבח, מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, גם בזה מודגש שהעבודה של איש ישראל היא להתרחק מעבודה זרה ולהתקרב אל הבורא, ועיקר השלימות של יציאת מצרים היא הקריבה לעכשיו קרבנו המקום לעבודתו.

ודאי שבחלק העשייה של המצוה, עושים כל מה שעושים, אבל בחלק הרעיוני, אם האדם זוכה לדעת את ה' ובהירות המחשבה מאירה לו, אז הוא יודע

לעזוב את העבודה זרה. כבר הזכרנו בשיעור הקודם, שבעבודה זרה של פעם, היה אדם עובד את האלילים ומושך על עצמו כוחות מצבא השמים. העבודה זרה של היום היא לא זאת של פעם, אבל כל השטחיות וענפיה זה העבודה זרה שצריך האדם להתרחק היום. לעזוב את עצמו מלהיות בהמה! בבחינה מסוימת זה אף גרוע יותר מעבודה זרה, אמנם אין את החטא של עבודה זרה, אבל עצם הדבר הזה הוא גרוע.

ויובן עפ"י מאמר הרבי מקאצק זי"ע, שהטעם מדוע זכו ישראל למחילה אחרי חטא העגל, כי סוף כל סוף חיפשו איזשהי עבודה, כמו שאמרו (שמות לב, ט) קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו, זה אכן עבודה זרה או כמעט עבודה זרה (ראה רמב"ן טז), אבל סוף כל סוף זו התעסקות במשהו.

מן הראוי להזכיר גם את מה שכתב בספר עוללות אפרים (ח"א מאמר כג) על הפסוק (ישע' ד, י) חבור עצבים אפרים הנח לו. בהקדם דברי חז"ל (בר"ר נח, ג) גדול השלום שאפילו ישראל יעבדו עבודת אלילים ושלום ביניהן, כביכול אינו יכול לשלוט בהן, שנאמר 'חבור עצבים אפרים הנח לו', אבל משנחלקו מהו אומר (ט) חלק לבם עתה יאשמו, ופירש בעוללות אפרים, שאין מעלה בעצם האחדות ביניהם כאשר היה משמשת לעבודה זרה, אלא לפי שבזמן ששלום ביניהם, ודאי יתווכחו ביניהם עד שבסופו של דבר יגיעו לאמת ויתברר מתוך הוויכוח ששקר נחלו עובדיה, ועל כן הנח לו, שהקב"ה מאריך להם אפו כדי שמעצמם יבינו כי כל מעשיהם תוהו.

על כל פנים כאשר אדם הוא רחוק מלדעת את ה', זה גם סוג של מצרים ועבודה זרה. ולכן העבודה היא להתחיל בגנות 'ארמי אובד אבי' ולסיים בשבח 'ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו'. ההתרחקות מעבודה זרה וההתקרבות אל ה' הם דבר אחד. זאת אומרת בבחינת העבודה שלנו, היגיעה שלנו וההסתכלות שלנו על החג, ביעור החמץ צריך להעשות במגמה של אכילת מצה, להתרחק מכף מעוול וחומץ, בכדי להגיע למצה לבחינת דביקות ודעת כמאמר (שמות ו, י) וידעתם כי אני ה', שהמטרה הסופית בכל העבודה הזאת, היא הקירבה לפני ה'.

הכוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה

זה גם העבודה בארבע הכוסות, שכדברי חז"ל (נדר"ר פט, ט) הם כנגד ארבע לשונות של גאולה: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, והם ארבעת הלשונות שאמר הקב"ה למשה רבינו בתחילת פרשת וארא (שמות ג, ו-ז) לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים, והצלתי אתכם מעבדתם, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים, ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, והפסוק מסיים: וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, שכל הכוסות, כוס של קידוש וכוס של ברכת גאל ישראל, כוס של ברכך וכוס של הלל, כולם באים בשביל 'ידעתם כי אני ה'.

אם כן אפוא, אפשר לשתות ארבע כוסות, כוס של יין ועוד כוס של יין, ואפשר לשתות כוס של 'הוצאתי', כוס של 'הצלתי' וכן הלאה עד 'ידעתם כי אני ה'". וכשעושים את המעשים עם דביקות ודעת, זה מגיע למקום אחר לגמרי.

כמו כן היה במצות קרבן פסח, שהתורה מצווה (שמות יב, כב) משכו וקחו לכם צאן, וחז"ל פירשוהו (שמו"ר טו, ג) משכו ידיכם מעבודת כוכבים וקחו לכם צאן, שאין זה רק ענין של לקחת צאן לקרבן פסח, אלא שעם לקיחה זו עליכם למשוך ידיכם מעבודה זרה.

היה אחד שלקח צאן, קנה שעפסעלע (-כבש), אבל אחר עשה 'משכו וקחו'. העבודה של משכו ידיכם מעבודה זרה, היא עבודה שאין לה סוף. וכמה שאדם עושה את ה'משכו' כראוי ומתרחק מעבודה זרה, כדברי הגמרא (ע"ז מה:): העוקר עבודה זרה צריך לשרש אחריה, ועם ה'משכו' הזה הוא לוקח צאן, הקרבן ניקח בצורה שונה לגמרי.

גם אכילת מרור יכולה להעשות בדעת, כי הנה עיקר האושר בעולם הוא הדביקות הנכונה, וכל המצוות כולם הם כלים אל הדביקות. כלומר, עיקר האושר של אדם הוא כאשר נפשו מתעסקת כל כולה בתענוג, והתענוג של ההוויה כולה זה הדביקות בקב"ה. אי אפשר לתאר את גודל הטעם שיש בדבר הזה. וכל נפש ונפש שמשיגה זאת ולו פעם אחת בלבד, יודעת את הסוד הזה, לכן המרור שהוא מרמז על חלק השעבוד של מצרים, השעבוד אינו רק הקושי והדוחק והצער, כמו שחז"ל דורשים (נדר"ר ט) ואת לחצינו זה הדחק, אך להאמור, עיקר הצער של הגלות

אינו הצער הגשמי, אלא זה שאדם שנברא בצלם, וחביבין ישראל שנקראו בנים למקום (צמות ג, יז), האדם הזה צריך להיות משרת לאדם אחר?! הוא אינו יכול להוציא אל הפועל את הענין האלוקי שבו, זה עיקר הצער, וזה מתבטא במרור.

אמירת ההגדה ברוח ממללא של האדם

כך עושה אדם הכל - פסח מצה ומרור - בדעת רחבה, ועל הכל סיפור יציאת מצרים, שהעבודה בו היא בחלק החשוב באדם שהוא כח הדיבור, כמו שכתוב (צמט ג, יז) ויהי האדם לנפש חיה ומתרגמין לרוח ממללא. לפני שיצאנו ממצרים לא היינו ברשות עצמינו לשום דבר וענין, וכמו שביאר הספורנו (שמות יב, ג) בכוונת הפסוק 'החודש הזה לכם ראש חדשים' שהקב"ה הקדימו לומר למשה רבינו לפני הציווי של לקיחת שה לבית אבות שה לבית, ולכאורה מה ענין הקדמה זו ללקיחת קרבן הפסח. אלא בא לומר שמכאן ואילך יהיו החודשים שלכם לעשות בהם כרצונכם, אבל בימי שעבוד מצרים לא היו הימים שלכם, אלא היו לעבודת אחרים ורצונם, לפיכך ראשון הוא לכם לחדשי השנה, כי בו התחיל מציאותכם הבחירי. ועיקר הענין באמירת ההגדה, הוא הבירור המוחלט במציאות ה', וכמו שמבאר הרמב"ן במתק שפתיים בסוף פרשת בא (שמות יג, טז צד"ה ואומר לך טעם), וצריך ללמוד ולהבין את הדברים בפשטות. זה נראה כל כך פשוט, עד שכל אחד סבור שהדבר הזה - ענין מציאות ה' - כבר מונח בכיסו.

אמרנו מכבר, על מה שאמר דוד המלך אחר שסיים לקבץ את כל הנצרך לבנין בית המקדש (דברי הימים א' כט, יא): לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההודו כי כל בשמים ובארץ וגו'. אנחנו עם ה' אומרים פסוקים אלו כבר אלפי שנים, הלואי ונגיד אותם פעם אחת כמו שדוד המלך אמרם! אלו הם מילים פשוטות: לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש, בלי ספק שיש בזה סודות עצומים, סודות התורה שאין להם גבול, אבל הגר"א אומר שבעומק הפשט טמון הסוד, מי שזוכה שיתגלה לו הסוד, הוא מבין פשט הכי פשוט, הסוד הוא מי שרואה את הדברים חיים, נפתחים לו השמים, והוא אומר: אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה! (נחמיה ט, י).

להגיד את ההגדה כפשוטו בעמידה לפני ה', הא לחמא עניא... מה נשתנה... עבדים היינו לפרעה במצרים... ואילו לא הוציאנו... במורא גדול זה גילוי

שכינה... ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים... וכן הלאה והלאה, כל המילים הקדושות האלה שחז"ל תקנו לנו, שעל ידיהם נעשה חיבור בין הגוף לנפש, בין הנפש לשכל, בין השכל לנשמה, עד שאדם מבין כפשוטו, כן, וידעתם כי אני ה', זה תכלית הריחוק מעבודה זרה.

וזה ענין ההגדה, הבהירות של 'נעשה אדם', של 'ויהי האדם לנפש חיה - לרוח ממללא'. זה קורה כאן, כאשר עם ישראל יוצא מלהיות עובר במעי בהמה, הוא יצא לחירות, ואז הרוח ממללא שלו יוצאת אל הפועל, והאדם שבו מתחיל לדבר, פתאום יודע לדבר, והוא מדבר וצועק: ה' הוא האלקים !!

אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, כי יציאת מצרים אין לה סוף, כמו שהשגת מציאות הקב"ה היא בלי סוף. ובכל דור ודור ובכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו יצא היום ממצרים (ראה מניא פמ"ז), כי יציאת מצרים היא דבר אין סופי, כל עוד שלא הגיע הזמן של 'ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים' (ישעיה י"ב, ט), כל עוד שלא נכנסנו לארץ ישראל עם משה רבינו ויש את השלימות של השראת השכינה בעולם, עדיין צריך לצאת ממצרים.

שלימות יציאת מצרים הוא ירושת הארץ

יש לשים לב לדבר פלאי. בכרית בין המצרים, ששם השורש לשעבוד מצרים, וכמו שהוזכר בשיעור הקודם ששעבוד מצרים לא אירע במקרה מחמת איזשהו שיבוש במערכת, אלא הכל בחשבון מראש וצפוי מראש, הנה הקב"ה אומר לאברהם (בראשית טו, יז) ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, לתת לך את הארץ הזאת לרשתה. והדבר תמוה למי שלומד את פשט הפסוק, הוצאתיך מאור כשדים כדי לתת לזרעך את ארץ ישראל עוד כמה מאות שנים.

והנה אברהם אבינו שואל: כמה אדע כי אירשנה, ואזי הקב"ה עונה תשובה ארוכה (שם פסוק ט ואילן) ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת וגו' ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו, ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול וגו' ודור רביעי ישובו

הנה, והדברים נפלאים ומוזרים, איזה מין קשר יש בין הברית לארץ ישראל, ובין ארץ ישראל לשעבוד מצרים.

כך גם רואים בעוד פסוקים בתורה, כגון בפרשת שמות (שמות ג, טז-יז) פקוד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים, ואומר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסים, אל ארץ זבת חלב ודבש. וכן בפרשת וארא אחרי ארבע לשונות של גאולה מסיים ואומר (שמות ג, ט) והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה', הרי הם סבלו מגלות מצרים ורצו לצאת מתחת השעבוד, אך ירושת הארץ אינה מקבילה לכאורה ליציאה ממצרים ומדוע ענין יציאת מצרים מסתיים תמיד בענין ירושת הארץ.

והתשובה פשוטה מאד, כי שלימות עקירת עבודה זרה היא ארץ ישראל, והתכלית של גירוש השבעה עמים, הוא להשליט את המציאות של עם ישראל בארץ ישראל, שזה הוא שלימות השראת השכינה בעולם, וממילא גם הריחוק היותר גדול מעבודה זרה.

ישיבת ארץ ישראל אינה דבר חיצוני, ישיבת הארץ היא הדביקות העליונה, ושלימות הגילוי של הקב"ה לעם ישראל מתגלה בארץ ישראל, ולפי שעדיין מעולם לא גירשו לגמרי את כל הגויים, לכן עדיין השכינה מעולם לא שרתה כראוי וכנכון, וענין 'משפט אלקי ארץ' (מלכים ב' י"ג, טו) לא נתגלה בשלימות.

לכך מסתיימים ארבעת הלשונות של גאולה בפסוק 'והבאתי אתכם אל הארץ', אמנם אין זה נכלל בארבע לשונות הללו, כי זו דרגה עליונה יותר, וצריך לזכות אליה, ועדיין לא זכינו בשלימות. ארבע לשונות של גאולה מביאים ל'וידעתם כי אני ה'' אך הדרגה יותר מ'וידעתם כי אני ה'' היא כאשר השכינה שורה בארץ, על דרך שכתוב במתן תורה (שמות יט, ט) וירד ה' על הר סיני, ואחר כך ביתר שאת בבית המקדש.

השלימות של יציאת מצרים היתה בקריעת ים סוף, על זה צריך להאריך בדיבור בפני עצמו. באמירת השירה, אחד הרגעים היותר יפים של כלל ישראל, שענו כולם יחד ואמרו: זה קלי ואנוהו (שמות טו, ט) דין אלוקי, ואבני ליה מקדשא, וסיימו שירתם באומרם (שם פסוק י"ז): תביאמו ותטעמו בהר נחלתך, מכוון לשבתך

פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך, כי זה התכלית של יציאת מצרים, וכמו שחז"ל תיקנו לנו בתפילה, לסיים בפסוק (עובדיה ב, א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

מי שיבין את הדברים ויגיד זאת לילדים כמו שצריך, אז בודאי ייקלט משהו. מה שאתה תעביר, זה מה שייקלט. אם תגיד מילים, הם יקלטו מילים, אם תגיד אש, הם יקלטו אש!

היום ביארנו קצת את חג הפסח, כן צריך לבאר את חג השבועות ועל אחת כמה וכמה את חג הסוכות ואת אלול ואת ראש השנה ויום הכיפורים, וכל המועדים מקראי קודש, הם תיקון כל העולם וכל העולמות כולם, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (זכריה יד, ט). וזה יתגלה בנפש של כל יהודי ויהודי, שכל יהודי ישיג את הסוד הגדול של 'וידעתם כי אני ה'' כי כל אחד ואחד יירש את ארץ ישראל, ולכל אחד יהיה בית הבחירה בלב, מלבד בנין בית המקדש הכללי, אשר קדושתו תלויה ועומדת בקדושת הלבבות.

השי"ת יזכה אותנו, לבער את החמץ ולבער את העבודה זרה, ולברוק לאור הנר - נר ה' נשמת אדם, ולהאיר באור ה', את כל החורים והסדקים ולגרש מהם את השבעה עממין, לבער את העבודה זרה ולשרש אחריה, ולזכות ל'וידעתם כי אני ה'', 'והייתי לכם לאלקים', עד הייעוד של והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'.

ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום

וידעתם כי אני ה'

שיעור הכנה לחג הפסח

ניסן תשע"ה

﴿﴾ שיעור מצרים הכנה לגילוי האלוהי שיבוא ﴿﴾

עומדים אנו לפני קיום מצוות הפסח, כל איש ישראל בודאי עומד לקיים בעז"ה את מצוות היום, אכילת מצות, סיפור יציאת מצרים ושאר מצוות דאורייתא ודרבנן. אמנם בכדי לקיים את המצוה כראוי, באור הנכון, נצרכת הזמנה מילתא, התבוננות יסודית בטעם המצוה, בחיבור הנעשה על ידה אל השי"ת, ומה הפעולה שהמצוה צריכה לפעול בנפש.

כתב הטור (א"ח ט"י ע"ב) שהמועדים נתקנו כנגד האבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק וסוכות כנגד יעקב. פסח הוא כנגד אברהם אבינו שהיה ראש למאמינים, שהוא שוטט בדעתו וחיפש אחר האמונה (ראה רמב"ם ריש הל' עכו"ם), והיסודות של אברהם אבינו, הם אלה שמעמידים את השורשים של עם ישראל, כדברי חז"ל (תנחומא פרשת לך לך ט') מעשה אבות סימן לבנים.

כך גם כל ענין יציאת מצרים נגזר ממה ששאל אברהם (בראשית טו, ט) במה אדע כי אירשנה, שלכן אמר לו ה' 'חיידך, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' (פרקי דר"א ריש פרק מט). ואם כי מפשטות דברי חז"ל נראה שהירידה למצרים באה כעונש לאברהם, אבל כבר ידוע שגם העונשים שבתורה, יש בהם איזו סגולה פנימית, ובפנימיות הענינים נראה, שה'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' הוא עצמו הסיבה לירושת ארץ ישראל - מקום הגילוי האלוהי בעולם, וכפי שיבואר בעז"ה.

קדושת הימים טובים תלויה באיש ישראל

בין המצוות שהנחיל לנו הבורא, יש את הזמנים הקדושים, שבתות ומועדי ה'. השבת מיסודה היא זכרון למעשה בראשית, כמו שאומרים בקידוש של שבת 'זכרון למעשה בראשית'. הקב"ה ברא בששה ימים את העולם וכיום השביעי נח ממלאכתו אשר עשה, ולכן אנו נחים בשבת. בכל שבת ושבת מתחדש ענין הקדושה האלוקית, הנובעת מכך שהקב"ה ברא את העולם בששת הימים ונח ביום השביעי.

בהמשך הקידוש אומרים 'תחילה למקראי קודש, זכר ליציאת מצרים', כי בפרשת אמור (ויקרא כג, 3-1) בתחילת פרשת המועדות, קדם הציווי על מצות שבת לכל המועדות, שבתחילה כתוב 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי', ומיד אחר כך, בטרם התחיל לפרט את המועדות, כתוב 'ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתוך'.

ואיתא בגמרא (פסחים ק"ז.) שהשבת קביעא וקיימא, כלומר שקדושת השבת קיימת מאז ימות עולם, כל יום שביעי הוא שבת, אך קדושת יום טוב תלויה בכלל ישראל, דישאל קדשינהו לזמנים. שבת היא קדושה שהקב"ה מוריד לעולם, כעין בחינת תורה שבכתב, ויו"ט הוא הקדושה הבאה ע"י שאנו שומרים ומקדשים את היו"ט, כעין בחינת תורה שבעל-פה. וזה הלשון 'מקראי קודש' שהקדושה תלויה בקריאה ובהזמנה של עם ישראל.

ובימים של 'מקראי קודש' אלה, התפקיד של כל יהודי ויהודי הוא להמשיך על עצמו, בכח המעשים שלו, בכח הזמן ובכח הפעולות הנפשיות המתרחשות בימים אלה, את אור קדושת החג. וצריך להתעסק באור קדושת העבודה המתגלית בימים אלו של חג האמונה, החג של אברהם אבינו, והזמן של יציאת מצרים, שהוא הזמן שהוכן משמים לעסוק בסיפור יציאת מצרים, ומלבד מצוות פסח מצה ומרור, ניתנה לנו המצוה העיקרית של ליל התקדש חג - מצות סיפור יציאת מצרים, כמו שכתוב (שמות י, 3) 'למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'.'

עלינו להתבונן בענין הזה של יציאת מצרים, כל התהליך הכל כך מופלא של עשר המכות, עד היציאה ממצרים במורא גדול זה גילוי שכינה, אחר כך

קריעת ים סוף, ובחוד החנית מגיע מתן תורה, גילוי אלוקי שהתגלה כאן בעולם, וכמו שיתבאר בס"ד.

עם ישראל מהווה את מציאות ה'אדם' בעולם

ידועים דברי המדרש (תנחומא פר' נשא טו) בשעה שברא הקב"ה את העולם, נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים, ברא את האדם וציוה אותו ואמר לו 'מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל' (בראשית ב, טו-יז), אך האדם עבר על ציוויו. מיד סילק הקב"ה שכינתו לרקיע הראשון. אח"כ המשיכו דורות הראשונים לקלקל, קיפל הקב"ה את כל דורות הראשונים והעמיד אברהם. כיון שהעמיד אברהם, סיגל מעשים טובים, ירד הקב"ה מן רקיע שביעי לשישי וכו' עד שעמד משה והורידה לארץ שנאמר (שמות יט, כ) וירד ה' על הר סיני.

תכלית כל הבריאה היא 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו' (בראשית א, כו), שהאדם בריאתו אחר כל הנבראים והוא 'סוף מעשה', והוא גם 'במחשבה תחילה' דהיינו עיקר ותכלית הבריאה. והנה הקב"ה יצר את האדם עפר מן האדמה, ונפח באפיו נשמת חיים (שם ב, ו). הענין קורה בצורה הנפלאה ביותר, אך תיכף אחר שנברא האדם, נפסק הענין מחמת החטא ואינו ממשיך כתיקונו, כיון שאחרי חטא אדם הראשון, שוב לא רצה הקב"ה שהענין ימשיך עם צאצאי אדם הראשון, כך בלא תיקון, והקב"ה משנה כיוון כביכול ובוחר בדרך אחרת. לא עוד כל בני האדם יכולים ללכת בדרך הזו של 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו', אלא בצורה שונה, כשיתוקן החטא והשכינה תחזור, ודבר זה יהיה ע"י משפחה חדשה שתיהפך להיות עם שלם.

כמו שרואים בסדר ימי העולם, שאחרי דרך ארוכה ותלאות רבות שהעולם עובר, מוריד הקב"ה שוב את השכינה משבעת הרקיעים ויורד לשכון בתחתונים, בצורה מופלאה יותר - בצד מה - מבריאת העולם, שמעתה התכלית אינה נשלמת ע"י אדם אחד, אלא ע"י עם שלם, שהעם הזה הוא נושא את הענין האלוקי בעולם.

הקב"ה בוחר לגלות את הגילוי הזה דרך עם ישראל, ומתחילה בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים. שבעים נפש לעומת שבעים האומות, כל נפש כנגד אומה אחת, זה כנגד זה וזה למול זה, וענין השבעים נפש, כאילו בולע את ענין שבעים אומות העולם, שמעתה אין להם משמעות יותר בעולם.

במצרים מתחילים ישראל לעבור תהליך שלם שנקרא גלות מצרים. המציאות של הנשמות האלה מזדככת והולכת, כזהב המתברר מהסיגים שלו בכור הברזל, כמו שמבואר באריז"ל (שעה"כ דרושי פסח דרוש ב) ואכמ"ל, וכאשר מגיע עת הגאולה, העם הזה נעשה שישים ריבוא והם נעשים נושאי הענין האלוקי בעולם. וכך כשישראל הפכו ממשפחה להיות עם שלם, מתגלה הקב"ה מחדש, באותות ובמופתים ובזרוע נטויה ביציאת מצרים ומשם לקריעת ים סוף ועד מתן תורה.

ישראל במצרים כעובר בלי מוחין

כתוב (שמות כ, ט) אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ויש להבין למה לא אמר 'אשר בראתיך' שהוא ענין משמעותי וכולל יותר (ראה כלי יקר טז). והביאור בזה יובן בהקדם דברי רבותינו (ראה שעה"כ טז) שמלמדים על מהות הכפירה של פרעה וקליפת מצרים, שהנה פרעה אמר (שם ה, ט) 'מי ה' אשר אשמע בקולו, לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח', והיינו שעיקר התנגדותו וכפירתו היתה מכוונת כנגד שם הוי"ה, אבל את שם אלקים לא הכחיש פרעה. משמעותם של הדברים, שענין מצרים הוא לראות רק את הטבע כמות שהוא, בלא לראות את הכח האלוקי המהוה ומחיה את הכל בכל רגע. וכיון שאין המציאות האלוקית מורגשת במצרים, לכן גובר כח הקליפות עד שמצרים מכונה בשם 'ערות הארץ' (נבאשים מג, ט), ופרעה יכול לומר: לי יאורי ואני עשיתיני (ימקאל כג, ג).

מציאות עם ישראל במצרים היתה כמו עובר במעי אימו, כמו שאמרו חז"ל (מדרש תהלים קיד, ו) מהו 'גוי מקרב גוי', כאדם שהוא שומט את העובר מתוך מעי בהמה בזמנו, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים. עובר במעי אימו ראשו מקופל בין ברכיו (מדג ג), הראש שהוא המסמל את המוחין ואת הדעת, היה בין ברכיו, בלא שום דעת עצמית. האנשים במצרים היו מצומצמים שם עם כל הרצון שלהם, עד שכל הענין שלהם היה הגוף, לא שום דבר מעבר לחיות הנמוכה של בחינת מצרים. האדם עם המהות של 'אדם', בודאי לא היה ניכר שם.

כאשר הקב"ה חפץ להוציא את עם ישראל ממצרים, ורוצה לגלות להם את הסוד של הבריאה, יחד עם כל מכה ומכה שהמצרים מקבלים, בכל שלב ושלב מהתהליך הזה של יציאת מצרים, בעצם הולך ומתברר ה'נעשה אדם' המחודש, הגילוי האלוקי של הבריאה המשודרגת, גילוי הבא לעיני עם שלם.

מעשרה מאמרות לעשרת הדברות

יש מאמר נפלא מהחידושי הרי"ם זי"ע, שביציאת מצרים עשה הקב"ה מהעשרה מאמרות, עשרת הדברות, ע"י העשר מכות. המשמעות בזה היא כך, שהרי בעשרה מאמרות נברא העולם (שמות ה, ט), המאמרות הללו הם כח ה' שמחיה ומהווה את הבריאה, כי מאמרו של הקב"ה הוא קיים ונצחי כמו שכתוב (תהלים קיט, פט) לעולם ה' דברך נצב בשמים, והוא מחזיק את כל ההוויה כולה, אכן העלים הקב"ה את כוחו בשם אלקים שהוא גימטריא 'הטבע' (ראה לקו"ף תניא ח"ג), והשתלשל מזה שרבו עובדי עבודה זרה בעולם עד ששם ה' נשתכח מהעולם, ובנוסף לזאת סילק הקב"ה את ענין שכינה בתחתונים כדברי המדרש הנ"ל, ואור ה' לא הופיע בגילוי בעולם.

העולם היה בחושך. כמעט ולא היתה אפשרות לראותו יתברך, חוץ מיחידים ממש כמו חנוך וכדומה, שיכלו להשכיל ולדעת, אבל רוב המון העם לא יכול היה לדעת את ה', ומציאות אור ה' הלכה ונחשכה בלבבות, עד שכמעט חדל מן העולם ה'נעשה אדם', האדם כבר לא היה 'בצלמנו כדמותנו'.

נמצא אם כן אפוא, שהעשרה מאמרות היו בחושך גדול, כי אף שה' עושה ומחיה הכל, מכל מקום הדבר הזה נעלם ונסתר, המציאות הרווחת המורגשת בעולם היא רק בכלים של עולם הזה, מה שנקרא החיצוניות של העולמות.

אחר כך בא אברהם אבינו לעולם והיה משוטט בדעתו עד שהשיג את האמת, והוא נטע את הנטיעות הראשונות להחזרת האלוקות בעולם. עשרה נסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו, הם גם כן כנגד עשרת המאמרות שבהם נברא העולם, שאברהם בירר וחדש וליבן את המאמרות דהיינו את האלוקות המחיה ומהווה את הבריאה. אחריו בא יצחק והוסיף לגלות, אחר כך יעקב ובניו, וכשהם יורדים למצרים מתחיל תהליך חדש של בירור.

הבירור הזה של שעבוד מצרים והעשר מכות, באים לאט לאט ומזככים את העולם. כל מכה ומכה מבררת יותר ויותר את מציאות ונוכחות האלוקות בבריאה, ונוסף על כך, משה רבינו עומד ומתרה בפרעה שוב ושוב, עד שפרעה נאלץ להיכנע, וניכר לעין כל שיש כח של נבואה, שהקב"ה מגלה סודו לנבראים. המציאות האלוקית בעולם מתגלית, הטבע מתברר, החושך נדחה וקליפת פרעה נדחית. וישראל שהם העם של ה', שעד כה היו כמו זרעים מתים בתוך מצרים, מתחילים להתעורר לתחיה, ה'עבודה קשה' פוחתת והולכת.

העשר מכות הינן תהליך שמברר את העשרה מאמרות בשישים רבוא נפשות ישראל, שבהם מתקיים מאמר 'נעשה אדם'. מציאותו של ה'אדם' מתחילה להפציע שוב, ישראל זוקפים ראש, הם חדלים להיות בחינת עובר במעי בהמה, הם מתפתחים ודוחים את השקר של מצרים, וגילוי שם הוי"ה מתחיל להאיר בכלים, שהם חיצוניות הבריאה, עד שביציאה ממצרים, קורה הגילוי הגדול של שבירת כוחות הטבע, וכפי שבא לידי ביטוי בעולם הזה למטה, בגוף של הדברים, איך שבאלהי מצרים נעשים שפטים ופרעה נכנע.

וכבר היה מעשה בחסיד אחד שבא אצל הרה"ק בעל 'יסוד העבודה' מסלונים זי"ע בתואנה שיש לו ספיקות באמונה, וכבר היה אצל כמה וכמה צדיקים שבירכוהו, אך בכל פעם לאחר זמן חזרו לו הספיקות והבלבולים. אמר לו ה'יסוד העבודה': 'פרעה האט געהאט קושיות, האט איהם דער אייבישטער געזאגט: א קשיא א מכה א קשיא א מכה' (לפרעה היו קושיות נאמונה, וסקצ"ה נתן לו מכה על כל קושיא), ובעוד הצדיק אומר כך לאותו חסיד, נעשה בגופו של החסיד כמין שחין אבעבועות, ומאז עזבוהו הספיקות ולא חזרו יותר.

על זה הדרך, כשמצרים לוקים במכות, עם ישראל יוצא ממצרים ומתגלית החיות החדשה, ה'נעשה אדם' יוצא אל הפועל. העולם מתחיל להכיר באלוקות, ניכר שיש מי שמחיה ומהוה את הבריאה, וגם בנפש מתחילים להתרקם הבנות אחרות והרגשות חדשות.

כאשר הדברים האלה הולכים ומשתכללים, אחרי שעשרת המכות מסירים את הכיסוי מעל פני העשרה מאמרות, מתקרבים לקראת פסגת הגילוי, שהוא עשרת הדברות, שבעשרת הדברות הקב"ה בעצמו מופיע בעולם, הגוף של עם

ישראל מזדכך, ומשה רבינו מעביר להם מידע אלוקי. הנפש חווה גילויים חדשים, עד שה'נעשה אדם' מקבל מימד אחר. ישראל הולכים לקראת מציאות של 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים', דירה בתחתונים שהיא ע"י שלימות דרגת אדם.

יחודיות מצות סיפור יציאת מצרים בליל פסח

נחזור לראשית הדברים. כפי שדובר מצוות שמקיימים אותן מתוך הכרת הנפש, צריכות להכות שרשים ולעשות פעולה בנפש. ויש להתבונן בדבר, שהנה ישנה שאלה ידועה, הרי מזכירים יציאת מצרים בכל יום ויום (צרכות יב), ובספרים הקדושים מבואר עוד יותר, שאין זה רק שמזכירים זאת בוקר וערב, אלא שבכל העבודה של יהודי, צריך הוא לזכור היטב את יציאת מצרים, שהקב"ה נותן לו הכח, וא"כ יש להבין מה היא המצוה של סיפור יציאת מצרים של ליל הסדר יותר מזכירת יציאת מצרים שבכל יום.

אכן ההבדל ברור למתבונן. הבה נתאר לעצמנו שאנו יוצאים כעת ממצרים וחווים את עשרת המכות ואת ה'פרעה עם פיג'מה באמצע הלילה'... רואים את הדם ואת הצפרדע, ואת הכעס של המצרים, וגם את התענוג של עם ישראל, שפתאום זוקף גב ומתחיל לראות את יד ה' במצרים.

אחר כך כבר יצאנו ממצרים, והנה אנחנו כעת נזכרים מיציאת מצרים. מה ההבדל בין הזיכרון לבין מה שקורה בשעת מעשה. כמובן שמה שקורה בשעת מעשה, זה תהליך של לידה בנפש, שהאדם חווה את זה והוא מתפעל עד עומק השיתין שבנפש, הוא בעצמו ראה את הדבר הזה ושאף אחד לא יספר לו אחרת... הוא עובר טראומה רוחנית, שמזככת בתוכו את כל הפסולת והשקר. אחר כך זה כבר משהו אחר, זה זיכרון ממה שהוא ראה.

אותו הדבר לעניננו: יש את מצות סיפור יציאת מצרים, שהמצוה היא להיות שם. אבל זיכרון יציאת מצרים שבכל יום ויום, היא להיזכר ממה שהיה בסיפור יציאת מצרים.

לכן כל אחד ואחד בליל הסדר מקיים מצות 'למען תספר באזני בןך ובן בןך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' (שמות

ו, ומפורש בפסוקים, בצורה ברורה שאינה משתמעת לשתי פנים, שכל הענין הזה של היציאה והמכות וכן הלאה, היא שהשי"ת רוצה שהכל יהיה במגמה ברורה של 'וידעתם כי אני ה'', לקרב אותנו אל העבודה ולהביא אותנו להכרת הבורא, ושעבוד אל הבורא מתוך הכרת גדולתו.

העבודה של סיפור יציאת מצרים בליל הסדר, צריכה להביא אותנו להכרת הבורא, וכדברי הרמב"ן (סו"פ פס) שמבאר הכלל בטעם מצוות רבות, למה טעם של מצוות רבות כל כך הוא זכר ליציאת מצרים. ומבאר שם שע"י יציאת מצרים חוו בני ישראל בפועל את הגילוי של ההתערבות האלוקית בתוך הבריאה, עד ששוב אי אפשר לחשוב שמא עזב הקב"ה את הארץ, או לא מתייחס לארץ, או כל התעלמות אחרת של השי"ת מהעולם.

ולא זו בלבד, אלא שע"י יציאת מצרים נוכחים לראות שיש נבואה, שהקב"ה שולח את הנביא והוא מדבר בשם ה', ועוד עיקר גדול למדין, שהקב"ה רוצה בעם זה שהוא בחר בו ומעניש את פרעה שהציק לו, ומגיע לגאול את ישראל גוי מקרב גוי, שדיעה זו היא השורש לשכר ועונש.

שהנה אף שאנחנו צדיקים ונבונים, אבל הענין של שכר ועונש לא ברור לנו עד שאדם יפנים זאת מאוד. הקב"ה דורש מהאדם, והדרישה הזאת מן האדם אומרת שה' מחבב אותו ומצפה ממנו, והתעלמות של האדם מכך מביאה סילוק וריחוק השכינה ממנו. כשהאדם יבין את הדבר הזה בפשטות, שכל צעד ושעל נוגע למעלה, לא רק בדברים מותרים ואסורים, אלא בעיקר איך הוא עושה את המצוות, האם הוא בבחינת פנים, דהיינו שהמציות האלוקית היא החיים שלו, או חס ושלום בבחינת אחור. כמאמר חז"ל (מזר כג.) משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן, אחד אכלו לשום מצוה, ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה - 'צדיקים ילכו במ', וזה שאכלו לשום אכילה גסה נאמר עליו 'ופושעים יכשלו במ'.

וזה עיקר הענין שצריכים אנחנו לקחת בסיפור יציאת מצרים, בליל הסדר הקדוש, והוא להעתיק את האמונה הצרופה לדור העתיד, שדור העתיד אין זה רק העתיד של הילדים, אלא אנחנו בעצמנו - בעתיד שבנו. לברר את זה בכירור פשוט, כמו בעת שחוונו את הדבר הזה במצרים, אלו דיבורים היה שם! איזו

מעורבות עם כל הנפש! איזו התפעלות והתפעמות עצומה! איזה זעזוע בנפש! כל דבר עורר תקוה, נקמה ושאר הרגשות חיות בנפש. וזוהי אמיתת סיפור יציאת מצרים, שיקרה בנפש של האדם כל הדברים הללו שקרו במצרים. אלו הם דברי הרמב"ן כפשוטם.

אפשר להגדיר זאת כך: הלידה של משמעות יציאת מצרים בנפש האדם, צריכה לקרות בליל הסדר. כי למרות שכל אחד מאיתנו יודע את הסיפור הזה, אבל הדיקות בנפש בעומק הסיפור, צריך להיות באופן של חוויה והרגשה. בירור האמונה, ההכרה בשכר ועונש, בירור ההכרה במציאות של נבואה, עד שזה יהיה ברור לאדם בבירור היותר גדול, וכאשר היסודות ברורים, אז כל המצוות נעשות אצלו בהכרה בהירה יותר, בחשק רב, ובאש קודש.

מכאן נבין את מה שהקדמנו בתחילת הדברים, שענין הימים טובים שהם 'מקראי קודש' הוא שעל איש ישראל למשוך את הקדושה, שהקדושה זה הענין המכוון ביציאת מצרים, שה'נעשה אדם' הוא בשלימות והקב"ה מתגלה בתחתונים. כשבת מתגלית הקדושה הנצחית של בריאת העולם, ואילו ביו"ט נצרך אתערותא דלתתא, שהאדם צריך לקרוא את היו"ט.

ב"ה אנחנו רגילים בשמחת הרגל ביו"ט, בלימוד עניני החג, קידוש היום, סעודות ושאר מצוות המיוחדות ליו"ט, אבל יש אדם שעושה את כל הדברים האלה במגמה הזאת של ה'נעשה אדם', במגמה של דירה בתחתונים בשלימות, במגמה הזאת של האדם המחדש שמשגי את בריאת העולם בצורה המחודשת הזאת, כפי שהתחדשה ביציאת מצרים ע"י העשר מכות, והוא מביא לעצמו בנפש שלו בשורה חדשה, של אור חדש, של הכרה, של התלהבות, של חיבור אל אור ה', עד כדי הבנה, ובדרגה יותר גדולה עד כדי הרגשה. זה צריך להתחיל לכל הפחות עם ידיעה שעיקר מציאותנו בעולם הזה זה עבודת השי"ת, ובלי העבודה הזאת אין לנו מה לחפש כאן.

כאן ניכר די בחדות ההבדל בין איש המוני לבן עליה. קשה לומר זאת ואולי גם מידי לומר זאת, כי זה לא עבודה של יום אחד. גם מי שיודע את ידיעות האמת בבירור, מלהגיד את זה ועד להרגיש את זה וכל שכן לחיות כך, הדרך ארוכה. אבל זה הבירור שכאשר אדם מחדד את המציאות שלו, עד שהחיים

האמיתיים שלו הם חיי עבודת ה', שזה יציאת מצרים באמת, אז הוא חצה את הקו והוא בעצם אכן יצא ממצרים. שמצרים זה גבולות הגוף, כי היציאה ממצרים היא תמידית ונצחית, היציאה הזאת שלא החיצוניות של המציאות שלנו דהיינו הגוף, היא תהיה העיקר, אלא פנימיות המציאות. שהפנימיות שלנו זה כח המחיה, שם הוי"ה ולא שם אלקים בלבד. ומלהגיד את זה ועד להרגיש את זה, זהו מהלך חמש מאות שנה... אבל החג הזה יו"ט של פסח, 'בראש כל מועדות נשאת פסח, גְּלִיתָ לְאֶזְרָחֵי חֲצוֹת לֵיל פֶּסַח' (הגש"פ פיוט 'ואמרתם זבח פסח') שהוא כנגד אברהם אבינו, הסגולה של החג הזה, היא לקומם את הנפש שלנו למול הגוף, שזהו יציאת מצרים באמת.

ענין חמץ ומצה

עד כאן דובר בכלליות על הענין הזה של יציאת מצרים, אך עדיין בענין של פסח צריך להיכנס בעומק ענין המצה וקרבת פסח וביעור חמץ, שהכל סובב על הענין הזה של ההכרה האלוקית שמתגלית בפסח, ואף שכל דבר צריך ביאור נפרד, בכל זאת נזכיר זאת בקצרה כבר עכשיו.

ענין החמץ והמצה, הנה הלחם הוא עיקר מאכלו וחיותו של אדם, עיסת הלחם מורכבת מקמח ומים, דרך העיסה היא שכאשר שולט בה כח הטבע, היא טופחת וגדלה עד שמתחמצת. לחם כשהוא מתחמץ זה תקין, הלחם משביע וערב, אבל בשרשי הדברים כפי שהם למעלה, תיבת 'להחמיץ' פירושה להתקלקל, כדאיתא (ר"ה ג) כאן קודם שהחמיץ כאן לאחר שהחמיץ, ששליטת הטבע בבצק, גורמת לו החמצה. והנה האדם נקרא חלתו של עולם (בר"י י"ה, 6), וכאשר הענין הטבעי נכנס בו, סגולת פעולת דרך הטבע היא כעין סגולת פעולת מצרים, שהענין שלו נעשה החיצוניות, החיצוניות נעשית אצלו העיקר. ע"י תענוגות בני אדם, וע"י החשק של החומריות, האדם נכנס למצרים. זו הבחינה של חמץ.

להיפך מכך, שלא לחיות את חיצוניות הגוף, אלא שתתגלה הפנימיות, זו הבחינה של מצה, שכאשר הכח הטבעי רוצה לשלוט בעיסה לא נותנים לו, מגרשים אותו, ושומרים על העיסה לבל תחמיץ. ושומרים את האדם שהוא חלתו של עולם, בצורתו הטהורה המקורית, שלא ישלוט עליו כח הטבע, זהו בחינת מצה.

והקב"ה מצוה עלינו בשבוע הזה, שאנו חוגגים את הענין הזה של יציאת מצרים, לכלות את מצרים, וזה ענין קרבן פסח, 'ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים', אוכלים את אלהי מצרים, מקריבים ושורפים אותם, שהפעולות החיצוניות מעוררות את הפנימיות לבער את ענין מצרים שבתוכנו.

המצה נקראת בזוהר (מ"ג קפג:) מיכלא דאסוותא ומיכלא דמהימנותא, שכאשר אדם אוכל את המצה במחשבות ובכוונות הללו, מי יודע מה יכול לקרות לו לאדם כזה. בכל לעיסה ולעיסה הוא זוכר היטב שהכח של המצה זה הענין שלא לתת להחמצה הטבעית להתגבר ולהשכיח ממנו את המציאות הפנימית של ההווה שלו, אלא להיכנס לדעת אלקים שבבריאה, שזה העשר מכות, וזה עשרה מאמרות ואלו הם עשרת הדברות.

כשאדם אוכל את המצות עם הכוונה הזאת, והוא חווה את הבירור של האמונה הזאת, מלבד מעשה המצוה של ליל הסדר, החקיקה בנפש של כל ענין סיפור יציאת מצרים וכל ענין אכילת מצה, צריכה להוליד בנפש כמו לידה חדשה של הכרת הבורא, מין חקיקה חדשה בנפש, עד שהמציאות הפנימית צריכה להתרשם בנפש של האדם כמציאות ודאית מורגשת, ולא כמו איזה 'עבודה'. אדרבה, אחרי ליל הסדר, אחרי ההכרה של פסח, העולם הזה צריך להפוך אצל האדם כמו איזה מדרש... יש איזה מדרש שנקרא עולם הזה... העולם האמיתי זה העולם הרוחני.

בודאי שהדברים קצת רחוקים, אבל כמה שהאדם תוקע דעתו ומשתמש עם סגולת המצוה, שזה נקרא מיכלא דאסוותא, זה מרפא את המחלה הזאת. כדברי הרמב"ם (פ"ג מהל' דעות ה"א) חולי הגוף טועמים המר מתוק והמתוק מר, כך בני אדם שנפשותיהן חולות ומתאויים ואוהבים הדעות הרעות, עכ"ל. ועל ידי אכילת מצה כשהוא אוכל אכילה נכונה עם כוונה נכונה, הוא יודע לקראת מה הוא הולך, ואז יש כח בסגולת המצוה לפעול באדם שינוי.

ביעור חמץ - להביא את עצמו לשנוא את הרע

פסח ומילה הם שתי מצוות עשה שהם בכרת. הענין של קרבן פסח היה לבער את קליפת מצרים, ובזמן הזה ענינו ג"כ לבער את מצרים שבתוכנו. לכל אחד ואחד יש מצרים, המצרים זה לא רק קליפת מצרים, אלא זה שאדם מוכן להישאר איש חיצוני, שאדם מוכן לחיות את חיצוניות הדברים. זה כמו אדם שחי בלי כלום ורק את העור השאירו לו, רק את המעטפת החיצונית, ואם כי בתורתו של רבי מאיר היה כתוב כתנות אור בא', אך 'עור' בע' נגזר מלשון עיור כמו שרמז בזוה"ק (מיקו"ז סי' סט דף 105), לפי שאינו רואה את המציאות נכון ולא משיג את המהות. הוא אינו יודע מה זה אדם, הוא סבור שאדם זה הגוף. ואפילו אם בפיו יאמר אחרת אבל אינו באמת יודע. לזה בא קרבן פסח, שביטולו הוא בכרת כמו במילה, שגם מילה ענינה לכרות את הערלה, דהיינו להסיר מהגוף את החלקים שמעוררים את התגברותו, וכך צריך להכרית את אלהי מצרים. ע"י שמקריבים ומבטלים את אלהי מצרים ואת כל החושך של מצרים, מוריד לנו הקב"ה חיבור ההיפך מכרת.

זה ענין סגולי, שאדם צריך להביא את עצמו לשנאת הרע, ובאמת זה מהעבודות הקשות שבמקדש, וכבר דברנו בעבר על ענין הכתוב (דברים ל"ג, א) והם תכו לרגליך, שפירושו שהתווכו לתוך מרגלותיך (רש"י), כי בן אדם הוא חומרי בעולם הזה, והחומר הוא רובו רע ומיעוטו טוב, ובאופן פשוט האדם לא יכול לשנוא את הרע כמעט, זה למעלה ממדרגתו, אלא שאם האדם עוקר את עצמו שוב ושוב, נשמר מחיבור לעולם הזה, נזהר מגשמיות וכל שכן מחושך ומרע, שוב ושוב במסירות נפש, אזי במשך הזמן הוא יכול להעתיק את עצמו ממקומו.

ונביא את לשונו הקדוש של המגיד להבית יוסף (מגיד מישרים פרשת בשלח, עיי"ש נארוכה) :
 וזהו סוד מה שאמרו חז"ל מי שירצה לחיות ימות, כי אין הכוונה לומר שימית את עצמו ולא יאכל ולא ישתה ולא יהנה מן העולם כלל, שזהו דבר שאי אפשר לקיים המצות, אבל הכוונה לומר שכשיאכל וישתה וישמש וכן יתר הדברים ההכרחיים לגוף, יראה בעיניו כאלו הוא מוכרח ואנוס בהנאה ההיא, כי אינו חפץ בה כלל, ולולא המצוה התלויה בדבר ההיא לא היה עושה מעשה ההוא, כי אין לו חפץ בהנאות הגופניות כלל, ובזה הרי הוא כאלו ממת עצמו, ובכך תחיה נפשו באמת, ותהיה לו הפרידה מזה העולם מנוחה גדולה בהדבקו בקונו, כי אם

בעוד נפשו אסורה בגוף הנגוף הזה, היתה דבוקה בקונה, קל וחומר אחרי הפרדה מזה החומר, שתדבק בקונה לאור באור החיים.

ואשר כן יתנהג, יהיה לו המיתה חיים אמיתיים, כי מובטח לו שהוא נדבק בקונו, וזה סוד מה שאמרה אביגיל (שמואל א' כב, כט) 'והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע', כלומר נפש אדוני על כל פנים תהיה צרורה בצרור החיים, שהוא הדביקות בקונה, וזהו בהכרח לפי שבעודך בזה העולם, תמיד אתה מייחד את ה' אלקיך, ואין רגע בעולם שאינך מייחד מחשבותיך לתורתו ועבודתו ויראתו, וזהו מה שאמרה 'את ה' אלקיך', ואם כן מכל שכן וקל וחומר שכשתפרד מזה החומר שתתייחד נפשך בקונך, כי אחר שתמיד הרהוריך ומחשבותיך אינם אלא בו, בהכרח שבמקום שהיית חושב תמיד ששם תדבק, עכלה"ק.

נמצא ששנאת הרע היא מתנה, ואין זה שכיח באדם בינוני (ראה מניח פי"ד), אבל ע"י שאדם עובד עם עצמו ועושה 'כאילו', לאט לאט זה פועל בו, ואולי יזכה ויערו עליו רוח ממרום ותתעבר בו נשמת איזה צדיק. וגם על דרך דברי האור החיים הק' בפסוק (במדבר כו, י) צרור את המדינים, שכתב: הכוונה בזה להקדים לשנא המחטיאים, גם להתעיב הערב והטוב הבא מהם לאבד כל עץ נחמד וכל מעיין מתוק וכל טוב הבא מהם, על אשר גרמו להם עשות רע, ובאמצעות מחשבה זו, תהיה מתרחקת תאוות העבירה מהם ותהיה להם לזרה, כי על העבר שונאים הסובב, ויולד בהם טבע אלוקי, ומדה זו מדה סגולית היא לחפץ בחיים, עכלה"ק. וזה דרך סגולה אלוקית, שאם האדם מביא על עצמו שנאה, אז הוא מתפטר מהריח של החטא, כי כשאדם חוטא, זה יוצר בו רגשות חבויים, זה מתחבר לו, העבירה והמסתעף... אך ע"י שאדם מעורר בתוכו שנאה, זה יכול לפעול אם הוא רוצה.

אבל בכלליות, כשאדם נמצא ברגע של קדושה, שהוא רואה ומרגיש את האמת, כגון בשבת, או בתפילה, או כשהוא לומד דברי אמת, והוא לא עומד כעת נוכח מול התאוה, והתאוה היא כעת בבחינת שינה, והאמת עירנית, אז צריך להזמין לעצמו את ידיעות האמת ברמה כזאת, שזה יהיה אצלו עיקר הזמן עיקר המציאות.

ונסביר דברינו, שהרי אם בן אדם יגיד הרצאה שלמה על טוב לב וויתור - על דרך משל, ואחרי כמחצית השעה, יבוא מישהו ויבקש ממנו איזה טובה, אם הוא לא אדם גס מאוד, הוא לא יהיה מסוגל לעשות ההיפך ממה שהוא עצמו דיבר לפני כמה רגעים. ונמצא שכמה שאדם מביא את עצמו למודעות שוב ושוב, והוא מתבונן במציאות ה' עוד ועוד, מדבר על כך ועסוק בפועל עם ידיעה זו, פתאום כשצף לו איזה ניסיון, אז מיד צף לו מה שהוא דיבר. אף שכעת הוא רואה זאת כאיזה ספר בארון, כל מה שהוא אמר קודם בהתלהבות ודביקות כעת נראה לו כמו איזה 'ווארט', ואילו העולם הזה נראה לו חי ומוחשי, אך בכל זאת זה קיים.

כמה שבן אדם מביא את הקיימות של העולם הפנימי אל המציאות, זה יציאת מצרים וזה קריעת ים סוף. לשבור את מחיצות החומר, ולהביא לשם את המציאות האלוקית. להבקיע, זו לא עבודה פשוטה כלל, ואם היתה זו עבודה פשוטה, לא היו כל כך הרבה מצוות קשורות לזה, אבל באמת כשאדם מגיע לדרגה הזאת, אז הוא ממליך את ה' על כל האיברים שלו, על כל החושים שלו, וזה בחינת מתן תורה הפרטי של האדם. וכשבן אדם מוסיף אומץ בנפשו, עד שזה מתגלה, זה נהיה חלק ממנו, ואז נעשה אצלו מתן תורה פרטי, הוא מתקן ועולה לקומה שניה. השי"ת יזכה אותנו, שנזכה לגעת בדברים האלה.

ושמרתם את המצות

שיעור הכנה לחג הפסח

ניסן תשע"ז

משמעות ענין החמץ באדם

איסור חמץ החמירה התורה בו מאד, עד כדי כך שאסור במשהו (פסחים ל, רמב"ם חמץ ומלח פ"א ה"ה). כבר כתבו הקדמונים (שו"ת הדרי"ז ח"ג תתקע"ו) בטעם הדבר, שהיות שחמץ רומז ליצר הרע, לכן צריך כל כך להיזהר ממנו, ואפילו כל שהוא לא בטל.

ויש להבין, מה הענין בזה, מה המשל ומה הנמשל, וממילא להבין גם את ענין המצה. ננסה לגעת בדברים, בעזר ממעל.

האדם נקרא 'חלתו של עולם' (צ"ר יד, 6), כלומר כמו שהחלה מופרשת מן העיסה, כך האדם מופרש מכל העולם. אחרי שברא הקב"ה את כל העולמות, העליונים והתחתונים, התכלית של הכל היא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, שדבר זה יוצא לפועל ע"י האדם, כמאמר (בראשית 6, 17) נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, דהיינו שיהיה אדם שהוא יהיה המקום להשראת השכינה בבריא. זו היא מציאותו של האדם, שיהיה אדם שהוא יהיה יחיד בתחתונים כמו שהקב"ה יחיד בעליונים (ראה רש"י בראשית ג, 23), דומה להקב"ה בצלם ודמות, דהיינו בכח הבחירה ובכח הדעת שבו, וע"י קיום המצוות המוטלות עליו לעבדה ולשמרה (בראשית ג, 11), יהיה דבק בה' ותהיה לו מציאות נצחית, וידמה צורה ליוצרה, כמו שהקב"ה הוא נצחי ועושה מעשיו מתוך בחירה, כך - להבדיל - האדם יהיה נצחי, ויעשה מעשיו מתוך בחירה, כידוע דברי הספורנו, וזה הכוונה שהאדם הוא 'חלתו של עולם' דהיינו דבר המורם מכל הבריא.

אך כפי הידוע, קרה מה שקרה, והאדם הזה החמיץ. החמיץ, פירושו שהענין הזה לא עלה יפה. מה משמעות הדבר שעיסה מחמיצה, ומה משמעותם של דברים

בהקבלתם הרוחנית. להבנת הדברים יש להקדים הקדמה יסודית, במהות אכילת האדם. לא הרי מזונו של האדם, כהרי מזונותיהם של שאר בעלי החיים. שאר בעלי חיים מזונם מוכן להם באופן טבעי, אבל האדם צריך לטרוח ולהכין לעצמו מזון מיוחד, שהוא הלחם. אף שגם אדם יכול להיות ניזון משאר דברים, מכל מקום הוא לא שבע מזה, כמאמר הכתוב (מלאים קד, טו) לחם לבב אנוש יסעד.

לחם הוא תבואת הארץ. 'ארץ' במובן הפשוט של הדברים, הכוונה לאדמת כדור הארץ, אך במובן הפנימי יותר, השכינה הקדושה נקראת ארץ. הכח המוליד שבבריאה זה השכינה, ולכן הארץ היא דוגמא לשכינה. והארץ הזאת מצמיחה בין היתר, את המין המיוחד לאכילת האדם, שזהו חמשת מיני דגן, ועיקרם החטה.

כתוב במאחז"ל (ראה ספורנו ג, יד) כמה טרחות טרח אדם הראשון עד שלא אכל פת, ובמשנה (ע"ט ע"ג) נמנו עשר מלאכות בפת, כי המזון של האדם צריך הכנה. אין כאן המקום להיכנס בסודם של דברים, אבל גם בענין המועדים רואים דבר זה, שהתורה התאימה את המועדים כולם למצבי תבואת הארץ, חג האביב, חג הקציר וחג האסיף, ובודאי יש בזה סוד עליון ואכ"מ.

יש להוסיף כאן את הפסוק המאד מופלא ולא רגיל 'למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם' (דברים ט, ג), שאמנם הפסוק בא ללמד שחיות האדם היא ממוצא פי ה', אך נמצא מלמד על גודל מעלת הלחם, בהיותו מקור החיות הגשמית של האדם, ומקביל לחיות שע"י מוצא פי ה', שהיא חיות כל הבריאה.

והנה הלחם הזה שהוא מאכלו של האדם, מורכב מקמח וממים, אלא שכשנכנס בו התהליך הטבעי שקיים בבריאה, אז התרכבת הזאת של הקמח עם המים מחמיצה ואז העיסה תופחת. וההחמצה הזאת, היא זאת שעושה את הלחם ללחם, שעל ידה הלחם מקבל את גובהו ויופיו, ונעשה לחם שמזין ומחזיק את האדם.

כמו במאכלו של האדם, כן גם באדם עצמו 'חלת של עולם', כשהכח הטבעי מתערב בו הוא עלול להחמיץ. 'הטבע' גימטריא 'אלקים' כידוע, וכבר אמרנו פעמים רבות, שזה רק גימטריא וצריך לעשות את החשבון... כאשר לא עושים את החשבון, באופן רגיל מופיעה בטבע נוכחות עצמית, ובמידה זאת שהטבע מופיע, כך האלקים נסתר. הקב"ה שהוא מנהל את הטבע והוא המושך בחוטים,

לא מופיע ולא מתגלה, ואז יש כאילו שלטון עצמי. גם אם יבין האדם שהקב"ה מנהל את כל הבריאה, אבל הוא לא ירגיש את זה, הוא מרגיש רק את מציאות הטבע, ואת תחושת המציאות שלו בעצמו.

זה נקרא חמץ, שחלתו של עולם, האדם, מחמיץ ומרגיש את עצמו, הוא חש שהוא ה'סיפור' כאן, התפיחה הזאת עושה אותו חמץ, ואת זה התורה צייתה להרחיק בימים האלה של פסח, וננסה להתבונן למה וכיצד.

גילוי השכינה מונע את ההתחמקות באדם

כבר הזכרנו בעבר את מה שכתוב בספרים (ראה היכל הכנסה לאור החיים ג' פי"ג) שתיבת 'תשביתו' (שמות יב, טו) בגימטריא 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', עוד הוסיפו, שפסוק 'לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך' (שם יג, י) בגימטריא 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

ואולי הביאור בזה, הוא בהקדם משפט אחד נפלא מלשון ההגדה 'מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך המלכים הקב"ה'. עפ"י פשוטו הכוונה שמיהרו לאפות את העיסות שבידם, מאחר ולא היה זמן להתמהמה כי גורשו ממצרים, אבל עפ"י הדרש יתבאר שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, בגלל שנגלה לעיניהם מלך המלכים, שכאשר יש נגלה עליהם מלך המלכים הקב"ה, הבצק אכן לא יכול להחמיץ.

אכן יש את המובן הפשוט, והגוף של המצוה, שכעת עדיין אין אנו מדברים על זה, שבעיסה ההיא שבמאפיה, כמובן צריך לעשות את מה שצריך לעשות. עסקינו כעת הוא בנשמת המצוה, שהיא האחיזה של החומריות במעשים שלנו. כי כאשר אדם זוכר את ה', לא שייך אצלו חטא כמעט. כל הבעיה היא כשאדם מתנהל בטבעיות, והקב"ה הרי רוצה שיהיה עולם, ואכן נהיה העולם, והאדם הולך ומתעסק בעולם הזה, עד שנוכחות העולם ממלאת אותו והיא מופיעה בתוכו. והאדם שוכח את מציאותו האמיתית, שבאמת הוא אלומת אור מאור פני מלך חיים, כמו ענף מהאלקות. והוא שוכח מהיותו ענף של האלקות והוא כאילו

נהיה כמו אילן בעצמו, עד שהנוכחות שלו היא עצמית, אך כח השורש והמקור לא מתגלה, זה נקרא חמץ, זו התפיחה של החמץ שהוא יישות עצמאית.

כאשר הדברים מתרחקים משורשם, ונעשה תפיחה של המציאות כמציאות נפרדת, זה נקרא יישות וגאווה. מכאן הוא שורש הסטרא אחרא, ומכאן הוא שורש כל החטאים. ידיעה יסודית זו, קשה לעמוד על עומקה בשנים בהן האדם עדיין צעיר לימים, אך צריך לשמוע את הדברים, ובס"ד יבין לכשיתבגר.

הבריאה כולה, אליבא דאמת, היא אלוקות. אם נחזור לאחור לראשית הבריאה, עד שלא נברא העולם, היה הוא ושמו אחד (פרקי דר"א פכ"ג), אח"כ כשעלה ברצונו, אזי ה' מלך גאות לבש (מפליס ט, ב), השי"ת הלביש את עצמו כביכול באור מסויים וברא את העולם בעשרה מאמרות. מאז העולם הלך והתגלגל מאור פני מלך, ממהותו ועצמותו של הקב"ה.

אלא שאם כי כל ילד מבין שכל מכשירי החשמל שבבית, פועלים מכח החשמל הזורם בחוטים, ובלעדיו שום מכשיר לא יפעל, לא מכונת כביסה ולא מזגן, ואם תהיה הפסקת חשמל אף אחד לא יתפלא שהמכשירים לא עובדים - הרי שבבריאה, אין תחושה כזאת, כי בבריאה הכח המחיה והמפעיל נסתר.

אם לא שהיה הבורא יוצר מציאות של הסתרה בבריאה, היינו די קרובים אל השורש והמקור, והיינו חווים בכל רגע את המציאות האלוקית שמחיה ומהוה אותנו. כח הצמיחה, כח התנועה, החיות, האור, הנעימות, ההרגשה והדעת, הכל זה אלוקות. ובמקום שהנוכחות היא אלוקית, שם בלתי אפשרי לעבור על רצון המלך. רק כאשר האדם מתרחק, עד שהוא כבר לא רואה מי מאחורה, המישהו הזה שמושך בחוטים, מאד מאד רחוק, נדמה לו שהוא כבר לא רואה, ויש לו תחושה עצמית חזקה, הוא מרגיש את עצמו, זה השורש למציאות שנקראת סטרא אחרא, שפירושו 'הצד האחר'. דהיינו במקום מאד מאד נמוך, הישיות הללו, כוחות הטומאה בעולם, מרגישים כבר מדינה לעצמה, למרות שהשר שלהם יודע וקורא לקב"ה אלקא דאלקיא (מנחות ק"ג), אבל ההרגשה שלו, היא שיש לו אוטונומיה, יש לו שלטון עצמי, וזה שורש הרע.

כאשר הקב"ה רוצה לגאול את ישראל ממצרים, משורש הקליפה, ולבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, שזה בעצם הלידה של כלל ישראל כיון שעם ישראל

קודם לכן עדיין לא היה ממש בגדר עם, כעת אחרי שכבר עברו ישראל את כל הזינוך בשעבוד מצרים, מה נקודת הדבר שצריכה לקרות בלידה של עם ישראל. הלידה של עם ישראל, זה הדביקות העליונה במציאות ה', ההכרה של 'זה קלי ואנוהו', ההכרה שהנה ה'!, וזה מה שקרה ביציאת מצרים, שבני ישראל נעשו אחד עם אור ה'. ולכן לא הספיק בצקם להחמיץ, כי במקום הזה של הגילוי האלוקי לא שייך חמץ, הכל מחובר לשורש והכל דבוק למקור.

במורא גדול זה גילוי שכינה, וכשיש גילוי שכינה הכל נראה אחרת. לכן גם צידה לא עשו להם (שמות יב, לט), שעל זה כתוב (ימיה ב, ז) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. לכאורה זהו חוסר אחריות, לצאת למדבר מבלי להכין צידה לדרך, יש ילדים, יש משפחה, מה תתן להם לאכול? אתה הולך מהבית ולא לוקח איתך כלום?... אך הם לא היו במקום של צידה, הם היו בשורש המזון, בשורש החיות והאור, שם האדם לא צריך שום דבר, שם הוא דבוק במקור.

העבודה של יהודי בביעור החמץ מרשותו

כך הם פני הדברים בשורש המצוה, בימים ההם ביציאת מצרים, ואילו היום אנחנו שבים אל הדברים במעגל השנה, וכענין שכתוב (משלי טו, כג) דבר בעיתו מה טוב, הדברים קורים ומתעוררים שוב כידוע מדברי האריז"ל (שע"כ דרושי מג הסוכות דרוש ג ועוד), וכמו שפירשו בספרים (ראה קדושת לוי קדושה ראשונה לתוכה) בביאור ברכת 'שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'. גם היום יש את ענין הגילוי הזה, שקורה בליל הסדר בנפשות, וההכנה לגילוי הזה, זה הסילוק של החמץ. כמובן בגוף המצוה, זה לסלק ולבער את כל החמץ מרשותנו, אך בנשמת המצוה זה סילוק החטא.

הפירוש הפשוט של חטא הוא עבירה, אך במוכן היותר פנימי - שהוא גם קרוב לפשט, הוא כמו שפירש הבעש"ט זי"ע (ראה כמות פסי פרשת חזריע) על הפסוק (קהלת א, ט) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ש'יחטא' הוא מלשון להחטיא (לפסס), כי אדם בעולם הזה, אינו יכול להיות בדביקות העליונה לגמרי, אך זהו בדקות, אך העבודה המוטלת עלינו עם סילוק החמץ מהבית ואח"כ

בבדיקת חמץ וביעורו, היא להוציא מעצמינו את המקום הזה של החמץ, שהחמץ זה הריחוק מאור פני מלך חיים.

ובוודאי שאין לזוז מהפשטות, וצריך לזכור את פשטות דברי הרמב"ן (נסו"פ טז), וכל אחד צריך לדעת את הרמב"ן הזה ומהפוך, עד שזה יהיה חלק בלתי נפרד מנפשו. לדעת שהמציאות של יציאת מצרים, עשתה לפרעה בית ספר של אמונה. זה לימד אותו ואת כל הכופרים למיניהם, מקצה הקודקוד ועד קצה העקב. זה הסביר לו שה' הוא בעל הבית. פרעה ראה את זה, מישש את זה, וכולם חוו את זה בחוויה שאי אפשר לתאר, אבל כל זה הוא בגוף של הדברים, אבל בקומה השנייה של הדברים, לא היו צריכים כלל להסביר דבר וחצי דבר, זה קרה בהם.

כמו אדם שאוהב תינוק, והתינוק מחייך אליו, והוא מיד מחייך חזרה ואוהב אותו, לא צריכים לשאול אותו: למה אתה אוהב עכשיו, אם שואלים למה אתה אוהב, סימן שנמצאים בחוץ, כי כשאוהבים, אז אוהבים. כך לא הספיק בצקם להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה, הם לא היו צריכים הסברים, ככה זה. עכשיו כשאנו מרחוק, אנחנו מנסים להבין איך זה היה ומה היה.

אם נזכה בליל הסדר שיהיה נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה, אז כל הסבר מיותר. ישנו מאמר נפלא מהג"ר שמשון פנקוס זצ"ל (במאמר לחג הסוכות), בתוך הדברים הוא מתאר ילד שאבד להוריו, ומחכה כעת בתחנת המשטרה שיבואו הוריו לקחתו. אז כמובן כל אחד שיבוא לקחת את הילד, ישאלו אותו לפרטי הילד, איך הוא היה לבוש, מה צבע השיער שלו וכדומה, אך אם הילד בעצמו מציץ, ומבחיץ באבא שלו, והוא רץ אליו בהתרגשות וצועק: 'אבא', שוב לא צריך שום חקירות ודרישות.

אז העבודה של 'לעשות פסח' בנפש, לסלק את החושך, את כח הטבע שמהלך בנפש שלנו ומסתיר על הגימטריא שלו, על מציאות אלקים - היא קשה מאד. כשביל זה, אדם צריך לדעת את ה', להבין טוב את משמעות יציאת מצרים, להבין שה' מחיה ומהווה את כל הבריאה, וכל הפסח מצה ומרור, והארבע כוסות של 'והוצאתי' 'והצלתי' 'וגאלתי' 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים', הוא

לבוא ל'וידעתם כי אני ה' (שמות 1, 1-1), להביא אותנו לחיים כאלה שהדברים קורים בנו. כמו שמפרשים על המשנה (יומא 1, 3) והכהנים והעם העומדים בעזרה, כשהיו שומעים את השם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול, היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם, לא הכוונה שהם עשו מעשה של השתחוואה, אלא שנפלו, הגילוי הזה קרה בהם.

כך גם כאשר נתכונן כראוי לחג הפסח, לכל הגילויים האלוקיים הללו, שהיו אז, ומתחדשים בכל שנה ושנה, אז הענין של החמץ ושל תפיחת החומר יתרחק מאיתנו. כמה שנרחיק את החמץ הזה מהנפש שלנו, כך נזכה אכן לקדושה של פסח, ואף שהישות הזאת קיימת אצל כל אחד, וכמעט שאי אפשר להינצל מזה, אבל בכל זאת ההארה האלוקית מאירה למי שמחפש את ה'.

משמעות בדיקת החמץ לאור נר ה' נשמת אדם

הנה תקנו לנו חז"ל לבדוק את החמץ לאור הנר, וכבר רמז יש בדברי הגמרא (פסחים 1) שהנר רומז לנר ה' נשמת אדם, שמשמעותם של דברים, שיש לבדוק את החמץ שבנפש ע"י אור הנשמה. הנשמה היא כמו השגרירות האלוקית שנמצאת בתוכנו, האור האלוקי שמופיע בתוך הנשמה של האדם, ובו ועל ידו האדם יכול אכן להתחבר אל שורשו, וע"י האור הזה בודקים את החמץ.

דהיינו, שכאשר האדם קשוב לכח הנשמה שלו, הוא מעורר ומנסה לדעת את ה', ע"י ההכנה, ע"י התוכנה, לדייק את התודעה שלו. 'תודעה' הכוונה ל'דיסק' שקיים אצלו, ב'תוך' של הנפש שלו. מי הוא, מה הוא, למה הוא נולד, מה החיות שלו, למה הוא מקווה, למה הוא מצפה, מה הסיפור שלו בעולם הזה, אדם צריך להיות כל כך שנון בדבר הזה, שאפילו אם ישאלו אותו בתוך השינה, מי הוא, מה הוא, מאין ולאן, הוא ידע את הדברים בבהירות.

וע"י הידיעה השורשית הזאת, האדם מלבה את כח הנשמה שבו, ואז הוא עומד לבדוק את החמץ בבית לאור כל זה, והנר הגשמי נעשה מרכבה לנר ה' נשמת אדם, וכך הוא מחפש מתוך ביקוש האמת, מתוך איזה צער או כאב לכל הפחות, על ההתחמצות הזאת שבנפש.

מכאן נחזור לענין שהזכרנו קודם, ש'תשביתו' בגימטריא 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', ופסוק 'לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך' בגימטריא 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. שענין 'שמע ישראל' הוא כאשר אדם מסתכל בשורש הבריאה, ומתגלה לפניו איך שה' אחד, ואין שום דבר נוסף בבריאה, ואכן מכח זה באה מצות 'תשביתו', להשבית לגמרי כל מציאות של חמץ ולבטלו במחשבה. דהיינו שמציאות הבורא תהיה כל כך ברורה בתודעה שלך, עד שתדע שאין שום דבר נוסף, ולא יכול לקרות שום דבר בלעדיו. כי במקום הזה של ה'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד' שם אין חמץ ושם לא שייך שיהיה חמץ.

אבל האדם לא תמיד במדרגה הזאת, ולזה מגיע הציווי השני 'לא יראה לך חמץ', שגם בדרגה של 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' שמובנה הכללי הוא שהקב"ה נמצא ומנהל גם בעולם ההסתר - שלכן לא כתוב ב'ברוך שם' תיבת 'אחד' כמו שכתוב ב'שמע ישראל' אלא 'ועד' שזה אותיות המתחלפות ל'אחד', שמשמעות הדבר, שרק אם תבונן ותבדוק, תראה שהשכינה נמצאת גם כאן - גם בדרגה זו, צריך לסלק את החמץ כמידת האפשר, לשנוא אותו ולשרוף אותו.

אפיית המצה ואכילתה בתודעה נכונה

כפי שכבר הזכרנו, לחם הוא מאכל המיוחד לאדם. הלחם הוא המאכל שמיישב דעתו של אדם, שעל ידו נפשו לא קצרה עליו. אך בשבוע ימים של פסח ציוונו הבורא לאכול לחם כזה, שלא היה בו את התפיסה החומרית, את תוספת הצבע הנושך במציאות של האדם. החלק הזה של אדם הראשון, שהעיסה החמיצה ונתקלקלה חלתו של עולם, זה שייך לענין זוהמתו של הנחש, וגם לחומריות בכלל, כל החלקים הללו שלא יהיו בלחם הזה, וכל זה בכלל אזהרת התורה (שמות יב, ו) ושמרתם את המצות.

איתא בגמרא (ברכות מ.) אין התינוק קורא אבא עד שיטעום טעם דגן, ומבואר בחסידות (לקו"ט וקלא יב, ג) שרמז יש בו, שע"י אכילת המצה מקבל האדם כח של הכרת הבורא. וכל הביאורים שמדברים בענין המצה, הם בגוף של המצה,

אך בסגולה של המצוה, יש משהו אלוקי שפועל. ומה שמדברים בטעמא דקרא, זה בכדי שהדברים יהיו קרובים יותר ללב שלנו.

אם היינו נשמות זכות, לא היינו צריכים לדבר שום דבר, כמו שכבר הזכרנו לעיל. אדם היה אוכל מצה, פתאום הוא היה מתחיל לצעוק, כמו שהרבי ר' זושא זי"ע היה צועק מרוב התפשטות הגשמיות כשהמגיד זי"ע היה אומר תורה... היינו הולכים בליל הסדר, ושמעים קריאות של דביקות מכל הבתים... אולי זה עוד יקרה לנו, אבל בינתיים ודאי צריך להכין את נפשינו, שמחשבותינו בשעת האכילה לא תהיינה רק אם האכילה היא בכדי אכילת פרס או לא בכדי אכילת פרס... אלא לאכול את המצות בעונג עליון רוחני ובמחשבות קדושות.

וכבר מסופר על הרה"ק מריז"ן זי"ע, שהיו מסיבים אצלו בליל הסדר מנין מצומצם של אנשים, וערכו גורל בין החסידים מי יזכה. והנה סיים הצדיק לערוך את ה'סדר', וחסידים רבים צבאו על הדלת, לשמוע מהבודדים שזכו, קצת פירוורים משלחן גבוה, ומראות אלקים. אך הנה הראשון יוצא, ולא יודע לענות כלום על מה שנשאל, איך היה ה'כזית מצה', איך ה'שפוך חמתך'... שום דבר הוא לא יודע... הלכו לשני וגם לשלישי, אף אחד לא זוכר כלום. רק דבר אחד הם יודעים כולם לספר, שכאשר נכנס הרבי לעריכת הסדר, הוא ביקש מהמסובים שלא לבלבל אותו עם המחשבות שלהם, ומאז היו כל מחשבותיהם בפסוק 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'. חוץ מזה אינם יודעים כלום...

כאשר זה קורה, לא צריכים שום הסברים, אבל ההכנה והתודעה, חייבים להיות כמו שצריך.

כאשר אדם לש את המצה בתודעה נכונה, מערב את המים עם הקמח, במחשבה שגם הגוף שלו, שמגובל מעפר ומים, חלילה לא יחמיץ, הוא מתאמץ במצוה, והוא שונא את הרע - אז הוא מכניס כזאת טהרה בבצק, הוא מכניס בעיסה נגלה עליהם מלך מלכי המלכים, וזכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך. המצה הזאת לא יכולה לדבר, היא סך הכל קמח ומים, אך עליה אומרים את כל ההגדה, והלחם הזה, סופג את כל הדעת שיש ביציאת מצרים, ואז כשאוכלים את הלחם הזה, הכל נכנס לכל הוורידים לכל הגידים של המח, לכל המקומות הנסתרים, זה נקרא לחם עוני, שעונים עליו דברים הרבה.

כך אוכלים מצה, כשאוכלים חושבים על כל הדברים האלה, על יציאת מצרים, על 'תשבתו', על 'שמע ישראל' ו'ברוך שם', ואוכלים את המצות עם הכוונה הזאת ואז מתקיים 'ותורתך בתוך מעי' (תהלים מ, ט). בוודאי וודאי שזה קורה לפי ערך כל אחד ואחד, כפי ההכנה וכמה שהוא מביא את עצמו למקום הזה. שאדם יהיה ניזון מהלחם הקדוש הזה, כמו שחז"ל קוראים לזה בזה"ק (מ"ג קפג) מיכלא דמהימנותא ומיכלא דאסוותא.

מהמצה נמשך כח של אסוותא ורפואה, לפי שכידוע אין יסורים בלא חטא (כ"ה זככות ה'), וכל חולי, זה הבדלה ממציות והתגלות ה'. וכאשר אדם אוכל מצה וזוכר את ה', הוא נרפא מכל החולאים, שהחולי זה ההתרחקות, החולי זה מקום ששם לא מגיע אור ה'. אבל כשאדם אוכל את המצה במחשבות האלה, אז הנפש שלו מבריא, ואולי גם הגוף, אם היינו זוכים כמו במתן תורה שכל החולים נתרפאו.

ואז מ'פרעה' שהוא פה - רע, עושים 'פסח' דהיינו פה - סח, שעונים עליו דברים הרבה, מהללים את ה', משבחים את ה', יודעים את ה', מקדשים את ה', מקבלים על עצמינו את אמונת ה', שוב ושוב בכל צורה שהיא, קידוש, ארבע כוסות, מגיד רחצה, שכל זה מגלה בנפש של האדם עוד רבדים ועוד רבדים של גאולה, עד שהקב"ה לוקח את האדם לחלקו.

והצורה הראויה שצריכה להיות אחרי פסח, היא כמו אדם שהיה עובד במקום גרוע עם איזה מעביד קשה, שלא הסתדר אתו, והוא גם היה מרעוב אותו. עד שסוף סוף הוא זכה לצאת ממנו, ולעבוד אצל בעל-הבית טוב שמעריך את הכישרונות שלו, ולא מדקדק אתו בקטנות, נותן לו מרחבים, ומלמד אותו חכמות, והוא כל כך שמח ומאושר שהוא יצא מהחושך הזה והגיע למקום החדש הזה. כך צריך אדם להרגיש אחרי פסח, איזה נועם להיות עם ה', איך לא חוויתי את זה עד היום.

איך נראה אדם שעבר עליו יום טוב פסח

אלא שבגלל שהאור הזה מופיע על האדם פתאום, לכן צריך לברר את זה, וזה הענין של ספירת העומר. הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע כותב (זכרון זמל אמור ד"ה ספרטס) שהרבי ר' זושא זי"ע אמר לאחיו הרבי ר' אלימלך זי"ע ברוב ענוותנותו, שמניחים לו ללכת ממדריגה למדריגה, עד שמגיע למעלה לשער שהמלך בו, ואז תוחבים את ראשו בבית הכסא, והרבי החוזה מלובלין זי"ע מסביר במאמר זה, שהנה יש אדם שיש לו התלהבות והתלהטות, אע"פ שהוא אינו מבורר, אבל אח"כ בעלותו למעלה דוחפים את ראשו, בגלל שאינו מבורר. לפתע באים לו מחשבות זרות ושאר דברים שהוא לא בירר. ובזה מפרש את ענין ספירת העומר, שאם אמנם זכית לצאת ממצרים, אך דע לך שזה לא שלך, נתנו לך מתנה, מוחין דגדלות, עלית לשמים, אך זה לא שלך, עכשיו תתחיל לברר, 'היום יום אחד לעומר'.

מנחת העומר היא מן השעורים, ושתי הלחם של חג השבועות מן החיטים, וידוע שדבר זה רמז יש בו, שכאשר יצאו ישראל ממצרים, היו בבחינת בהמה שמאכלה שעורים, ובכל יום מימי הספירה, סופרים כמה ימים התרחקנו מהבהמיות של מצרים, ומתקנים את עצמנו לקראת היום הזה שנקבל את התורה. חט"ה בגימטריא כ"ב, כנגד כ"ב אותיות התורה, שאז זה יציאת מצרים בשלימות. שאז נעשינו אדם כזה שהקב"ה כל כך רצה, אדם של 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו', אדם שבטלה ממנו זוהמת הנחש. אדם שהוא עצמו כולו מצה. ונמצא ששלימות ענין אכילת המצה, היא במתן תורה, שהאדם כבר נקי לגמרי, הוא כמו ענף מהעולם העליון, ואז הוא ראוי לקבל את התורה.

וכל העבודה הזאת בליל הסדר נקראת 'עבודה', כמו שכתוב (שמות יג, ט) ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה. אמנם זה עולה בעיקר על קרבן פסח, אך כולל את כל העבודה של ליל הסדר, ואח"כ כל ימי הפסח, וכל זה הוא עבודה גדולה לאלקינו. זה לא בחיים הרגילים והשגרתיים, אלא כמה שאדם מביא את התודעה שלו למקום הזה, ומברר בנפשו את הבהירות הזאת, כך זה קיים אצלו.

כבר אמרנו פעמים רבות, אדם צריך לדעת את מהות המצוות, מי הוא המצוה, ומה היא המצוה. גם אם הדברים נראים פשוטים וברורים, אם לא יודעים אותם בהרגשה של אש, לא יכולים לעשות את המצוות כראוי. כי החיות של

המצוות, זה כשאדם יודע מי הוא המצִנֶה ומה היא המצִנֶה, ומי הוא ה'אני', זה שעושה את המצוה.

אם האדם היה מרגיש באמת מי הוא, אז הוא היה מכין את עצמו להיות נקי, היה מנקה את עצמו באמת, כדי לא להופיע מלוכלך לחתונה שלו עצמו. אדם שיופיע לחתונה שלו, מלוכלך, בלי בגדים ראויים, זה מאד עלוב. כל יום ויום, בפרט ממועדים וימים טובים, מקדש ישראל והזמנים, זה חתונה לכל אחד ואחד, וכל אחד יכול לעלות ולהתקדש, ולהיכלל באור פני מלך חיים.

יש סיפור נאה, שהרה"ק שר שלום מבעלזא זי"ע כשהיה בעיירה פלונית, היה דורש כל יום בשלום איזה בעל חנות, כנראה ידע עליו שהוא איש כשר. יום אחד בעל החנות לא היה בחנות, לכן בא אח"כ אצל הרבי לקבל את הברכת שלום של היום. באותה הזדמנות אמר לו הרבי מאמר יקר: בדרך כלל, אדם עשיר ועתיר נכסים, אם הוא עשיר אמיתי, אינו מגלה את סך הנכסים שלו. מתי הוא מספר, כאשר הוא קצת משתכר, ואז מתחיל לגלות על עצמו. והנה, יהודי לא משתכר, בקידוש של שבת שותה רק מלוא לוגמיו, בפורים, אפשר לצאת ידי חובה בשינה כדברי הרמ"א (או"ח מ"ג, ג). הפעם היחידה שחובה לשתות ארבע כוסות יין, זה בליל הסדר, לכן בסיום הסדר הוא מתחיל לגלות את מיטב הנכסים שברשותו, אחד מי יודע... אחד אלקינו, שני לוחות הברית, שלושה אבות, ארבע אמהות... את כל המיטב והיקר, כל הסודות והנכסים...

ה' יזכה אותנו לדעת הזאת, ללחם עוני, מיכלא דאסוותא ומיכלא דמהימנותא, לדעת את ה' בשמחה ואור, לאכול את המצות האלה, שנזכה לבוא לימים הקדושים האלה בתעוזה עצומה ובאש קודש. כבר אמרנו, שאת שריפת החמץ אפשר לעשות בבהירות גדולה מאד, כאשר היא מסמלת את שריפת כוחות החומר, שמשתייכים לסטרא אחרא, אדם יכול לעשות זאת בעוז ותעצומות, בשנאת הרע, וכל דבר שאדם עושה בחווייה, בשמחה, בבהירות ובתוקף הדעת, זה מחבר את האדם ועושה אותו יותר ויותר יהודי, יותר ויותר נכון.

להביא את נפשו לענין בית המקדש במועדות

עוד רגע אדבר, בענין הרגלים. כתוב בספר הכוזרי (מלמך ג, י), שהמועדים הם כמו המזון של כל השנה, כמו שהאדם אוכל ולאחר זמן הוא נהיה רעב, כך בחלוף זמן מהמועד הקודם, מתחילה הנפש להיות רעבה לעוד ועוד.

ומי מדבר על קדושת בית המקדש, שכל חכם צריך ללכת לשם בנפשו וברוחו, כמו שכתב הכוזרי (ס, סז) שהאדם יצייר לעצמו את ההדור שבצורות הנמצאות, כמו מעמד הר סיני, ומעמד אברהם ויצחק בהר המוריה, וסדר העבודה וחול הכבוד בבית המקדש.

אדם הולך לבית המקדש... פתאום הוא רואה איך שמקריבים קרבנות, והוא בא עם השעפסעלע (שעלע) שלו, ואז הכהן לפתע מסמן ללוי; אל תוותר לו... אל תשחרר אותו עם הפעקאלע (הספילע) שלו... היום לוקחים לו את זה, עושים לו את הניתוח הזה היום... ואז הכהן מרמז ללוי בעיניו, והלוי מתחיל עם הכינורות ועם הניגונים וכל השאר, ולפתע האדם הזה, מתחיל להתפרק לו הצורה מול הכהן... לא נעים, כמו נופל ממנו חתיכות... פתאום, לא נעים, הוא היה כזה 'בשעת מעשה' שלם, פתאום הדמעות מתחילות ליזול, והוא מחפש טישו... הוא לא יודע מה לעשות, מתפרק לו הצורה, כזה זיכוך החומר...

ומי שיודע להסתכל, רואה שהכהן מרמז ללוי, לא אל תרפה... הלוי מסמן לו שיש תור ארוך, הרבה אנשים מחכים, אך הכהן בשלו; עכשיו זה היום... זה נראה כמו אחרי ניתוח קיצור קיבה, מסכן, הוא בא כזה 'בשעת מעשה' עם משרתים, עם משפחה, ויוצא ככה מסכן... אבל הוא כולו מאושר!... לחייו סמוקות והוא קורן מאושר. בוכה וצוחק יחד... הוא אומר אף פעם לא הייתי בבית המקדש; טאטע' איך האב געזינדיקט פאר דיר... (אבא, טאטע' לך).

הילדים מסתובבים בחוץ, לפתע האב הגדול מצביע על מישוהו, ואומר לאחיו הקטן: אני אומר לך, הוא נביא! אני רואה עליו שהוא נביא. והילד הקטן אומר לגדול: מאיפה אתה יודע?... והוא אומר לו: אני אומר לך, אני רואה שכל הזמן הוא סוגר את העיניים ועושה ככה... אני רואה, הוא נביא... מבטיח לך...

אז הם מחליטים לבדוק את זה, והולכים אחריו. הוא אכן נביא והוא לא שם לב מי הולך איתו ומי לא הולך איתו... אז הם נכנסים איתו כך כאילו הם ילדים

שלו, הולכים מימינו ומשמאלו ועוזרים לו עם השעפסעלע... ואז, איך שהוא כנס, יש עוד שלושה ארבעה אנשים בתור לפניו, רואים את הכהן מרמז לפתע ללוי, ועושה לו כזה פרצוף שאי אפשר לתאר... ואז הילד הגדול, צובט ביד של אחיו, ואומר לו: אמרתי לך!... אבל לא רואים שום דבר... רק רואים פתאום איך שהפרצוף שלו מתחיל להשתנות ולהחליף גוונים, אדום... לבן... ירוק... הוא עומד כמו כולם, מלטף את הקרבן שלו, כאילו אין כלום... אבל הפנים שלו אדומות, והדמעות מתחילות לרדת. יוצאים לו גיצי אש מהפנים. והם מסתכלים עליו... מסתכלים על הכהן, מסתכלים על הלוי... רואים שגם הלוי וגם הכהן מתחילים להסתכל, ומתבלבלים לרגע, ועוצרים מהזריזות שלהם, זה תופס אותם, לוקח אותם... ואז, מגיע התור שלו, הוא מרמז לו איזה שיר לשיר, ואז כל העם העומדים בעזרה, כל מי שהיה שם מתחיל לבכות... הכהן בוכה, הלוי בוכה, דוקא הנביא עצמו הכי פחות בוכה, כי הוא מתאפק... רואים שהוא מסתכל כלפי מעלה, והפנים שלו מתחילות לזרוח... הילדים מסתכלים, וגם הם בוכים, כבר מפסיקים להגיד 'אמרתי לך' ו'אמרתי לך'... כבר מזמן אחרי זה... אנשים מאחורה מאיצים, אין ברירה, חייבים לסיים ומסיימים...

אז אפשר ללכת אל בית המקדש... והביאנו לציון עירך ברינה, ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם, ושם נעלה ונראה ונשתחוה בשלוש פעמי רגלינו.

נקודות הפצת הגליון

ירושלים:

גאולה - 052-7611638

שמואל הנביא - 050-4107728

סנהדריה המורחבת - 054-8459096

מקור ברוך רוממה - 052-7662984

מודיעין עילית:

קרית ספר - 052-7138907

ברכפלד - 058-3252176

עפולה:

054-8443510

צפת:

053-3165270

קריית גת:

052-7632147

אלעד:

054-8402450

אשדוד:

רובע ז' - 052-7155349

ביתר עילית:

גבעה אA - 052-7637888

גבעה בB - 050-4111832

בית שמש:

הקריה החרדית - 052-7120025 (בערב)

רמת אברהם - 052-7679597

רמה ב' - 052-7130303

בני ברק:

בבית המדרש - רחוב בלוי 8

חיפה:

בביהמ"ד - רחוב יל"ג 16

052-7602631 • 058-3200731